ਡਿਸਟੈਂਸ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਕਲਾਸ : ਮਾਸਟਰ ਆਫ਼ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਵਿਗਿਆਨ — ਸਮੈਸਟਰ ਦੂਜਾ

ਪੇਪਰ : **MLIS 207** — ਯੂਨਿਟ : 1

(ਐਡਵਾਂਸਡ ਨਾਲੇਜ਼ ਆਰਗਨਾਈਜੇਸ਼ਨ **(a)** ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ)

ਮੀਡੀਅਮ : ਪੰਜਾਬੀ

ਪਾਠ ਨੰਬਰ :

1.1 ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡੈਸੀਮਲ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਯੂ.ਡੀ.ਸੀ.) ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੁਝਾਨ

1.2 ਯੂ.ਡੀ.ਸੀ. ਦੇ ਸੰਖਿਪਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ (**AEE** 1961) ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ

1.3 ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼

1.4 ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ

1.5 ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ

1.6 ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ

1.7 ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ

1.8 ਵਿਹਾਰਕ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ

1.9 ਕੋਮਲਕਲਾਵਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ

1.10 ਭੂਗੋਲ, ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ

Department website : www.pbidde.org

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.1

ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡੈਸੀਮਲ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਯੂਡੀਸੀ) ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੁਝਾਨ
(Genesis and Development of Universal Decimal Classification and Recent Trends)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

1.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
1.1 ਜਾਣ-ਪਛਾਣ
1.2 ਇਤਿਹਾਸ
1.3 ਉਦੇਸ਼
1.4 ਲਾਭ
1.5 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ
1.5.1 ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਕਿਸਮ
1.5.2 ਰਲਗੱਡ (Overlaps)
1.5.3 ਯੂਡੀਸੀ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵਰਗੀਕਰਣ
1.5.4 ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ
1.6 ਸੰਕੇਤਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ
1.6.1 ਯਾਦ ਸਹਾਇਕ
1.6.2 ਮਹਿਮਾਨ-ਨਿਵਾਜ਼ੀ (Hospitality)
1.6.3 ਪਹਿਲੂ ਬਣਾਉਣੇ ਅਤੇ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ
1.6.4 ਅੰਤਰ ਵਿਧੀ (Intercalation)
1.7 ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ
1.7.1 ਨਿਯਮਿਤ ਸਾਰਣੀਆਂ
1.7.1.1 ਸਾਂਝੇ ਆਰਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਸੰਕੇਤ
1.7.1.2 ਸਾਂਝੀ ਆਰਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ
1.7.1.3 ਮੁੱਖ ਸਾਰਣੀਆਂ
1.7.1.4 ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ
1.8 ਮੁੱਖ ਸਾਰਣੀਆਂ
1.9 ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੋਧ
1.10 ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਦੋਸ਼
1.11 ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ

1.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਇੱਕ ਮੂਲ ਸੰਦ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੱਭਣ ਅਤੇ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਉਪਯੋਗੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡੈਸੀਮਲ

ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਯੂਡੀਸੀ) ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਰਥਾਤ ਡਿਊਈ ਡੈਸੀਮਲ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਡੀਡੀਸੀ) 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਰਚਨਾ ਪਾਲ ਆਟਲੇਟ (1869–1944) ਅਤੇ ਨੋਬੇਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਹੈਨਰੀ ਲਾ ਫਾਨਟੇਨ (1854–1943) ਨਾਮੀ ਦੋ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ 1904–1907 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਯੂਡੀਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕੋਗੇ;
* ਇਸਦੀ ਸੰਕੇਤਨਾਤਮਕ (Notational) ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ;
* ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
* ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਸਾਰਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ;
* ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੋਧ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕੋਗੇ, ਅਤੇ
* ਇਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

1.1 ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਯੂਡੀਸੀ ਸ਼ਬਦ-ਸੰਖੇਪ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡੈਸੀਮਲ ਕਲਾਸੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਗਿਣਨਾਤਮਕ (Enumerative) ਅਤੇ ਪਹਿਲੂ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਲਗਭਗ ਪਹਿਲੂ-ਉਪਬੰਧ ਵਾਲੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਵਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੈਲਫਾਂ ਤੋਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੀ ਕਾਰਨ ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਸੰਸਕਰਣ ਛਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

1.2 ਇਤਿਹਾਸ

ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਬੈਲਜੀਅਨ ਵਕੀਲ ਪਾਲ ਆਟਲੇਟ (1869–1944) ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੈਨਰੀ ਲਾ ਫਾਨਟੇਨ (1854–1943) ਨੇ ਨਵੀਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ-ਦ-ਬਿਬਲਿਓਗ੍ਰਾਫ਼ੀਜ਼ (ਆਈ.ਆਈ.ਬੀ.) ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਿਖਿਤ ਪ੍ਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ (Entries) ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਪਲਬਧ ਡੀਡੀਸੀ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸੰਸਕਰਣ (1894) ਨੂੰ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ। ਡੈਸੀਮਲ ਸੰਕੇਤਨ ਵਿੱਚ ਵਿਦਮਾਨ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸਤਾਰਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਪਾਲ ਆਟਲੇਟ ਅਤੇ ਲਾ ਫਾਨਟੇਨ ਨੇ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਨ ਡੈਸੀਮਲ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਹੋਈ। ਭਾਵੇਂ ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਡੀਡੀਸੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਡੀਡੀਸੀ ਵਾਂਗ ਗਿਣਨਾਤਮਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਪਹਿਲੂ ਉਪਬੰਧ ਵਾਲੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਭੂਤਕਾਲ, ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ (Complex) ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਪਰਿਣਾਮ ਵਜੋਂ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ "Handbook to the Universal Bibliographic Repertory (Manual du Repertoive Bibliographique Universal) ਸੰਨ 1904 ਤੋਂ 1907 ਦੌਰਾਨ ਆਈ.ਆਈ.ਬੀ. (IIB) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਦਾ ਬਿਉਰਾ ਨਿਮਨ ਸਾਰਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :-

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ	ਸੰਸਕਰਣ	ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਾਲ	ਸਿਰਲੇਖ	ਭਾਸ਼ਾ	
ਆਈ.ਆਈ.ਬੀ. (ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦ ਬਿਬਲਿਉਗ੍ਰਾਫੀ)	ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਕਰਣ	1904-1907	ਮੈਨੁਅਲ ਦਾ ਰੇਪਰਟੋਇਰ ਬਿਬਲਿਉਗ੍ਰਾਫਿਕ ਯੂਨੀਵਰਸਲ	ਫ੍ਰੈਂਚ	33,00
- ਉਹੀ -	ਦੂਜਾ ਸੰਸਕਰਣ ਸੰਪਾਦਕ : ਪਾਲ ਆਟਲੇਟ ਅਤੇ ਲਾ ਫਾਨਟੇਨ	1927-1933	ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਡੈਸੀਮਲ ਯੂਨੀਵਰਸਲ	ਫ੍ਰੈਂਚ	70,00
- ਉਹੀ -	ਤੀਜਾ ਸੰਸਕਰਣ ਸੰਪਾਦਕ : ਕਾਰਲ ਵਾਲਦੇਰ	1934-1951 7 ਭਾਗ : ਸਾਰਣੀਆਂ 3 ਭਾਗ : ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ	- ਉਹੀ-	ਜਰਮਨ	1,40,000
ਐਚ.ਐਮ. ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਆਫ਼ਿਸ	ਤੀਜਾ ਸੰਸਕਰਣ	1936	ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਰਕਸ ਇਨ ਪਿਊਰ ਐਂਡ ਅਪਲਾਈਡ ਸਾਇੰਸ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ	ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ	6,000
ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਟੈਂਡਰਡ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ (ਬੀ.ਐਸ.ਆਈ.)	ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਬੀ.ਐਸ. 1000 ਏ	1948	ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡੈਸੀਮਲ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਯੂਡੀਸੀ)	-ਉਹੀ-	
- ਉਹੀ -	ਸ਼ੋਧਿਤ ਦੂਜਾ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਬੀ.ਐਸ. 1000 ਏ	1957	- ਉਹੀ -	-ਉਹੀ-	
- ਉਹੀ -	ਸ਼ੋਧਿਤ ਤੀਜਾ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਬੀ.ਐਸ. 1000 ਏ	1961	-ਉਹੀ-	-ਉਹੀ-	
- ਉਹੀ -	ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੀਡੀਅਮ ਸੰਸਕਰਣ ਬੀ.ਐਸ.1000ਐਮ	2 ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ-1: 1985 ਤਰਤੀਬਤ ਸਾਰਣੀਆਂ ਭਾਗ-2: 1988 ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ	-ਉਹੀ-	-ਉਹੀ-	
-ਉਹੀ-	ਦੂਜਾ ਮੀਡੀਅਮ ਸੰਸਕਰਣ (IME)	1993	-ਉਹੀ-	-ਉਹੀ-	
-ਉਹੀ-	-ਉਹੀ- ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ	1998	-ਉਹੀ-	-ਉਹੀ-	

ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਫ੍ਰੈਂਚ ਅਤੇ ਜਰਮਨ; ਅਧਿਕਾਰਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਨ 1931 ਵਿੱਚ "The Institute International de Bibliographie (IIB)" ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ "The Institute International Documentation (IID)" ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਸੰਨ 1937 ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ Federation International de Documentation (FID) ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਨ 1992 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਫ.ਆਈ.ਡੀ. (FID) ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਯੂਡੀਸੀ ਰਾਸ਼ਟਰ-ਸੰਘ (UDC-Consortium) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਯੂਡੀਸੀ ਰਾਸ਼ਟਰ-ਸੰਘ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਨ 1949 ਤੋਂ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧੇ "Extensions and Corrections to the UDC" ਨਾਮੀ ਲੜੀਵਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਛਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਨਾਲ ਛਪਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਛਪਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ 23 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਿੰਨ-ਭਾਸ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ BS1000B 1958 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਦਾ ਪਾਠ ਤਿੰਨ ਖੜ੍ਹੇ ਰੂਪ ਕਤਾਰਾਂ (Columns) ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜਰਮਨ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਫ੍ਰੈਂਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਸੰਕੇਤਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਿੰਨ-ਭਾਸ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਪੂਰਕ ਭਾਗ 1968 ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਸੀ।

1.3 **ਉਦੇਸ਼** :

ਯੂਡੀਸੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ :-

(i) ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੈਲਫ਼ਾਂ ਤੇ ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਲਈ, ਭਾਵ ਸ਼ੈਲਫ਼ ਤਰਤੀਬ ਲਈ।

(ii) ਕਾਰਡ ਕੈਟਾਲਾਗ ਅਤੇ ਛਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਿਬਲਿਓਗ੍ਰਾਫ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਅੰਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲ (Substitute) ਦੇਣ ਲਈ।

(iii) ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲੋੜਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ, ਪਰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੂਜੀ ਲੋੜ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਹੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

1.4 **ਲਾਭ**

ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਂ ਸੂਚਨਾ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਲਈ ਯੂਡੀਸੀ ਸਰਲ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਇੰਡੈਕਸਿੰਗ, ਫਾਈਲਿੰਗ ਜਾਂ ਸ਼ੈਲਵਿੰਗ, ਬਿਬਲਿਉਗ੍ਰਾਫੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਮਾਤਰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਚਾਰ ਹਿੱਤ ਮਦਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸੁਲੇਖਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਤੇ ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਪੇਪਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਲੇਖਾਂ, ਸਾਰਾਸ਼ਾਂ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਰਨਾਂ, ਬਿਬਲਿਉਗ੍ਰਾਫੀਆਂ, ਸ਼ਬਦਾਵਲੀਆਂ, ਹੋਰ ਸੂਚੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਨ-ਬੁੱਕ ਮੈਟੀਰੀਅਲਾਂ ਆਦਿ ਲਈ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਨ-ਬੁੱਕ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਵਿਚਕਾਰ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਲਈ ਵੀ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਵਿਭਾਗਾਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਟਰਮੀਨਾਲੋਜੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

1.5 **ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣ**

ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣ ਮਿਲਦੇ ਹਨ :-

1.5.1 **ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਕਿਸਮ** :- ਵਰਗੀਕਰਣ ਸੰਕਲਪਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਜਾਂ ਸੂਚਨਾ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ

ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਸੰਕਲਪ ਜਾਂ ਮੱਦਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਰਤੀਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਵਜੋਂ ਪਹਿਲੂ ਵਾਲੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਸਾਂਝੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਸਟਾਂ ਜਾਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰਤੀਬ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

1.5.2 **ਰਲਗੱਡ (Overlaps)** :– ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਰਲਗੱਡ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਵਰਗੀਕਰਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਲੇਖੀ ਵਰਗੀਕਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਿਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ 549 ਵਰਗ ਅੰਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) 58 ਅਤੇ 59 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ।

1.5.3 **ਯੂਡੀਸੀ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵਰਗੀਕਰਣ** :– ਯੂਡੀਸੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਮ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਪੱਖ ਜਾਂ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਕੋਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੈਟਰਾਲੋਜੀ ਸੰਕਲਪ ਵਾਲੇ ਕੋਲੇ ਨੂੰ 552.574 'ਤੇ, ਇਕਨਾਮਿਕ ਜੀਆਲੋਜੀ ਸੰਕਲਪ ਵਾਲੇ ਕੋਲੇ ਨੂੰ 553.94 ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਸੰਕਲਪ ਵਾਲੇ ਕੋਲੇ ਨੂੰ 622.23 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

1.5.4 **ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ** :– ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸੰਕੇਤਨ ਇੱਕ ਬਣਾਉਟੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਜਾਂ ਅਸਪੱਸ਼ਟਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ "Power" ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਗਣਿਤ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ ਦੇ ਇੰਡੈਕਸ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ 511.1 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿੱਚ "Power" ਤੋਂ ਭਾਵ ਇੰਜਣ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ 621.1.018 ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾਵਰ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਸੰਕਲਪ 621.311 ਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਵਰਗ ਅੰਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1.6 ਸੰਕੇਤਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (Notational System)

ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸੰਕੇਤਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੰਕੇਤਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ :–

(i) 0 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਦੇ 10 ਹਿੰਦ-ਅਰਬੀ ਅੰਕ

(ii) ਰੋਮਨ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅੱਖ਼ਰ

(iii) ਵਿਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੁਕਤਾ, ਅਰਧ ਵਿਰਾਮ, ਕੋਲਨ ਅਤੇ ਪੁੱਠਾ ਕਾਮਾ।

(iv) ਗਣਿਤਕ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਜੋੜ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

(v) ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਜਾਂ ਗੋਲ ਬ੍ਰੈਕਟ, ਵੱਡੀ ਜਾਂ ਵਰਗਾਕਾਰ ਬ੍ਰੈਕਟਾਂ, ਡੈਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ; ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸੰਕੇਤਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਪੂਰਣ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ 10 ਵਿਆਪਕ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਫੇਰ ਅੱਗੇ 10 ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1.6.1 **ਯਾਦ ਸਹਾਇਕ (Mnemonics)** :– ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਉਪਵੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਉਪਵੰਡਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਸਹਾਇਕ-ਜੁਗਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਲਈ ਇੱਕੋ ਸੰਕੇਤਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ

ਯਾਦ ਸਹਾਇਕ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1.6.2 **ਮਹਿਮਾਨ-ਨਿਵਾਜ਼ੀ (Hospitality)** :– ਕਿਉਂਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਸੰਕੇਤਨ ਅੰਕਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮਲਵ ਕਸਰ (Fraction) ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਵੇਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਢੁੱਕਵੀਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਆਤਮਸਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੁੱਖ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸੰਕੇਤਨ ਮਹਿਮਾਨ-ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਦਵੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੱਲ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਉਦਾਹਰਣ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ :–

6 Technology
62 Engineering
621 Mechanical Engineering
621.3 Electrical Engineering
621.39 Telecommunication, Tele control

ਉਪਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਪਦਵੀ ਤਰਤੀਬ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਮਾਨ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਢੁੱਕਵੀਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਘਟਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਵੰਡ ਪਦਵੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

1.6.3 **ਪਹਿਲੂ ਬਣਾਉਣੇ ਅਤੇ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Facetisation and Synthesis)** :– ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਾਲੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਆਵਰਤਕ ਕੈਟਾਗਰੀ ਪਹਿਲੂ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲਰੀਆਂ ਪਹਿਲੂ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਉਧਰਣ (Citation) ਕ੍ਰਮ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲਚਕੀਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤਰ ਵਿਧੀ ਜੁਗਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਉਧਰਣ ਕ੍ਰਮ ਵਧੇਰੇ ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਮ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਯੂਡੀਸੀ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵਾਲੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ।

ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਉਪਵੰਡਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੂ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਜੁਗਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਜੁਗਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :–

1. ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ (+, /, [], :) ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
2. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸੰਬੋਧਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹ (Apostrophe) ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
3. ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਾਰਾਂਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਾਰਣੀਆਂ ਪਦਵੀ ਤਰਤੀਬ ਵਾਲੀ ਕਿਸਮ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਸਾਰਣੀਆਂ ਇਸਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

1.6.4 **ਅੰਤਰ-ਵਿਧੀ (Intercitation) :-** ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਅੰਕ ਦੇ ਆਰੰਭ ਜਾਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮ ਭੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਅੰਕ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਵੀ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ, ਕਈ ਵਾਰ, ਬਦਲਵੀਂ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ –

622	Mining
622 (410)	Mining in Britain
622.333	Mining of Coal
622.333 (410)	Mining of Coal in Britain
622.34 (410)	Mining of metal ores Britain

ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ "Mining in Britain" ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੂਰੇ "Mining" ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਦਰਅਸਲ "British Mining" ਬਾਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ 'ਥਾਂ' ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਨੰਬਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਨੰਬਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਨੰਬਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਨੰਬਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਖ ਨੰਬਰ ਬਣ ਜਾਣਗੇ :

622, 622(410), 622(410).333, 622(410).34

1.7 ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ (The Structure of UDC)

ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ 1961 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇੱਕ ਭਾਗ ਵਾਲਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਤੀਜਾ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਸਕਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਜਿਲਦ ਵਿੱਚ 254 ਪੰਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਲਯੂਮ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ/ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਵਰਗ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ 1985 ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਮੀਡੀਅਮ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਸਕਰਣ 2 ਜਿਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਟੇਬਲਾਂ ਜਾਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ 1985 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਭਾਗ 1988 ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਸੀ।

1.7.1 ਭਾਗ-1 : ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਟੇਬਲ :- ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ :-

1.7.1.1 ਪਹਿਲੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਪਵੰਡਾਂ ਹਨ।
1.7.1.2 ਦੂਜੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਹਨ।
1.7.1.3 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੱਖ ਸਾਰਣੀਆਂ ਹਨ।
1.7.1.4 ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚੀ ਜਾਂ ਇੰਡੈਕਸ।

1.8 ਮੁੱਖ ਸਾਰਣੀਆਂ (Main Classes) :

ਡੀਡੀਸੀ ਵਾਂਗ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ 10 ਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 10 ਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਲਈ 0 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਦੇ ਰੋਮਨ ਅੰਕ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਵਰਗ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸੰਕੇਤ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :-

0. Generalities, science and knowledge, organization and library science
1. Philosophy, Metaphysics, Psychology, Logic, Ethics and Moral
2. Religion, Theology
3. Social Services-Law, Government, etc.
4. Philology, Linguistics, Languages
5. Mathematics and Natural Sciences
6. Applied Sciences, Medicine, Technology
7. The Arts, Recreation, Entertainment, Sport

8. Literature, Belles Letters
9. Geography, Biography, History
10 ਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ 10-10 ਉਪ-ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਤਿਆਦਿ।

1.9 ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੋਧ (Maintenance and Revisian of UDC) :

ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਇਨਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਡਾਕੂਮੈਨਟੇਸ਼ਨ (FID) ਕੋਲ ਹੈ। ਐਫ.ਆਈ.ਡੀ. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕੰਮਕਾਜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐਫ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸੈਕਟਰ ਸਮੇ-ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੋਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਵਾਲੀ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਮਾਸਟਰ ਕਾਪੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੋਧ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਰਫ਼ਤ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੁਝਾਅ ਪੀ-ਨੋਟਾਂ (P-Notes) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸਰਕੁਲੇਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੁਝਾਅ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂ ਸੰਖਿਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਛਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਰਤਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਛਪਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅਜੋਕਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ।

ਯੂਡੀਸੀ ਸਾਰੇ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੋਧ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆਂ' ਆਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਸਨਮਾਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

1.10 ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ (Merits and Demerits of UDC) :

ਭਾਵੇਂ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਡੀਡੀਸੀ ਤੋਂ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ, ਪਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਗੁਣ ਵਧੇਰੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਬਿਬਲਿਓਗ੍ਰਾਫ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਲੀਕੇ ਗਏ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਿਰਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

1. ਕਿਉਂਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਇੱਕ ਜਨਰਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਗਿਆਨ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਮਿਲਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ 10 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜੇ ਜਾਂ ਡਿਗਰੀ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਤਾਰ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਡਿਗਰੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
2. ਇਸ ਦੀ ਸੰਕੇਤਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਅੰਕ ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਨਵੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਡੈਸੀਮਲ ਸੰਕੇਤਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹਿਮਾਨ-ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
3. ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਧੀ ਕਰਕੇ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ-ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ (Analytico-Synthetic) ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।
4. ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਚਕੀਲੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਸਾਪੇਖਕ ਸੌਖ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
5. ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਾ ਸੰਸਕਰਣ ਵੀ ਅੱਡ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਮੀਡੀਅਮ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ।
6. ਇਸ ਦੇ ਇੰਡੈਕਸ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇੰਡੈਕਸਿੰਗ ਅਤੇ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ (Retrieval) ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸਦਾ ਇੰਡੈਕਸ ਥੀਸਾਰਸ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

7. ਇਹ ਕੰਪਿਊਟਰੀਕਰਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
8. ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਦੋਸ਼ : ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਊਣਤਾਈਆਂ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ:-

1. ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸੰਕੇਤਨ ਅਕਸਰ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਬੇਢੰਗੀ ਜਿਹੀ ਬਣ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਸ਼ੈਲਫਾਂ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
2. ਇਸਦੀ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕਰੂਪਤਾ (Evenness) ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਣੀਆਂ ਦੀ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਝ ਸਾਰਣੀਆਂ ਦੀ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਅਣਚਾਹੀ ਦੇਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੋਧ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
3. ਸੋਧ ਕਾਰਜ ਲਈ ਯੂਡੀਸੀ ਨੂੰ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਧ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕਰਣ ਛਾਪਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸਮਿਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਗੁਣ ਇਸ ਦੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹਨ।

1.11 ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.
2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192
3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234
8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.
9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.
10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.2

ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਯੂ.ਡੀ.ਸੀ. ਦੇ ਸੰਖਿਪਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ, 1961 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗੁਣ
(Salient Features of Universal Decimal Classification (Abridge English Edition 1961 (AEE)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

2.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
2.1 ਜਾਣ-ਪਛਾਣ
2.2 ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ
2.3 ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰਣੀਆਂ
2.3.1 ਸੰਕੇਤ ਸਾਰਣੀਆਂ
2.3.2 ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ
2.3.3 ਆਕਾਰ (Form) ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ
2.3.4 ਥਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ
2.3.5 ਨਸਲ ਅਤੇ ਕੌਮੀਅਤ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ
2.3.6 ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ
2.3.7 ਗੈਰ ਯੂਡੀਸੀ ਅੰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ
2.3.8 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅੰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ
2.4 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ
2.5 ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ
2.6 ਵਰਗ ਵਰਮਿਆਨ ਤਰਤੀਬ
2.7 ਅੱਖਰ ਵਾਰ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ
2.8 ਸਾਰਾਂਸ਼
2.9 ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

2.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਹਿਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

(ੳ) ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਸੰਖਿਪਤ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ (1961) ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ;
(ਅ) ਸਾਂਝੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
(ੲ) ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾਉਣ, ਸ਼ੈਲਫਾਂ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਣ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਕਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ-ਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ (Citation Order) ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ; ਅਤੇ,
(ਸ) ਸਾਰਣੀ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ਾ ਵਰਗ ਅੰਕ ਲੱਭਣ ਲਈ ਅੱਖਰਵਾਰ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ।

2.1 ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡੈਸੀਮਲ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਯੂਡੀਸੀ) ਵਿਚ ਗਿਣਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਪਹਿਲੂ ਵਾਲੀ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸਨੂੰ ਲਗਭਗ ਪਹਿਲੂ-ਉਪਬੰਧ ਵਾਲੀ

ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹਿੱਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਆਮ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਜੋਂ ਵੀ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਹੈ। ਇਸਦੀਆਂ ਛਾਪਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

2.2 ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ

ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਸੰਨ 1948 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਦੂਜਾ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ 1957 ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ 1961 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੇ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਦੀ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ 20,000 ਤੋਂ ਵਧ ਇੰਦਰਾਜ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ 16 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਕਰਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਅਤੇ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣ ਚੁਕੇ ਹੋ ਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਮੂਲ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਡੀਡੀਸੀ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਸੰਸਕਰਣ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ।

2.3 ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰਣੀਆਂ

ਯੂਡੀਸੀਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਵੇਕਲਾ ਅਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਗੁਣ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਰਗ ਅੰਕ ਜੋੜਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਸਾਰਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਕ ਸਾਰਣੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

2.3.1 ਸੰਕੇਤ ਸਾਰਣੀ :- ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸੰਕੇਤ ਸਾਰਣੀ ਕੋਲਨ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿਚ ਪੰਜ ਮੂਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਯੋਜਕ ਪਦਾਂ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਸਾਰਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਰਗ ਜੋੜਨ ਲਈ ਤਰਕੀਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ :

+ (ਜੋੜ)	2 ਜਾਂ ਵਧ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ, 5 + 8 Science and Literature
: (ਕੋਲਨ)	ਪਹਿਲੂਆਂ/ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਲਈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ, (540:410) India and China.
/ (ਸਟ੍ਰੋਕ)	ਲਗਾਤਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, 571/572 Anthropology
:: (ਦੂਹਰੇ ਕੋਲਨ)	ਵਰਗ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਨ ਲਈ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰੀਕ੍ਰਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ); ਜਿਵੇਂ ਕਿ, 635.9 ::582.734 Ornamental Rose.

2.3.2 ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ

ਇਹ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਬਾਰੇ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਲੇਖ ਲਿਖਿਆ

ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਨੰਬਰ ਮੁੱਖ ਵਰਗ 4 ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਨੰਬਰ ਵਰਤਣ ਵੇਲੇ ਮੁੱਖ ਵਰਗ 4 ਦੀ ਥਾਂ ''ਬਰਾਬਰ ਹੈ'' ''='' ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਜੁਗਤ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ।

ਉਦਾਹਰਣ :

1.	5/6 (03)=914.3	Encyclopedia of Science and Technology in Hindi
2.	22.05=948.3	The Bible in Telugu Translation
3.	633.88(038) =20=914.3	English-Hindi Dictionary of Medicinal Plants

2.3.3 **ਆਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ '0''** (ਵੇਖੋ ਯੂਡੀਸੀ. ਪੰਨੇ 11–12) :– ਆਕਾਰ ਉਪਵੰਡਾਂ ਡੀਡੀਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਉਪਵੰਡਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲ ਬ੍ਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਵਿਆਪਕ ਲਿਸਟ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 'Theory and Philosophy' and 'Study and Teaching' ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣਾਂ :

a)	027.5(545.3 HAR) (094.5)	Harayana Public Libraries Act
b)	577.3 (09)	History of Biophysics
c)	378 (048)	Higher Education Abstracts

2.3.4 **ਥਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ** (1/9) (ਪੰਨੇ 13–20) :– ਇਹ ਉਪਵੰਡਾਂ ਡੀਡੀਸੀ ਦੀ ਖੇਤਰ ਸਾਰਣੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਪ ਵੰਡਾਂ ਤੋ ਅਲਾਵਾ ਥਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪ ਪਹਿਲੂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਿੱਤੇ (Zones), ਓਰੀਐਂਟੇਸ਼ਨ, ਭੌਤਿਕ ਗੁਣ ਆਦਿ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੰਬਰ ਗੋਲ ਬ੍ਰੈਕਿਟਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕੋਲਨ (:) ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣਾਂ

a)	027.7(540)	University Libraries in India
b)	327(540:510)	Foreign Relations between India and China.

ਜਦੋਂ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਨੰਬਰ ਮੁੱਖ ਵਰਗ ਦੇ ਨੰਬਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

c)	(540) 388.9	Indian Air Transport Systems
d)	(520) 347.772	Japanese Trade Mark Laws

ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰਵਿਧੀ ਜੁਗਤ (Intercalation device) ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਥਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਕੇਤਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋੜ ਕੇ ਪਹਿਲੂ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

e)	329.1	Communist Party
	329(540) 1	Communist Party of India Orientation
f)	622.33(540-11)	Coal Mining in Eastern Regions of India
g)	634.0(540-18)	Forest Products of North Eastern Regions of India.
h)	027.4 (540-202)	Public Library Service in Rural Areas of India
j)	63 1.67(545.3-202)	Canal Irrigation in Rural Punjab.

2.3.5 ਨਸਲ ਅਤੇ ਕੌਮੀਅਤ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ (ਪੰਨਾ 21) :– ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਖ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਾਰਣੀ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀ ਦੇ ਨੰਬਰ, ਵਰਗ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਨੰਬਰ ਦੇ ਨਸਲੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ :

a) 301. 16 (=914.3) Study of Social Relations among Hindus

b) 392.5 (=924) Marriage Customs of Jews

c) 325 .48 (=96) The Rise of Independence Movement among the Africans

2.3.6 'ਕਾਲ' ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ''.....'' (ਵੇਖੋ ਯੂਡੀਸੀ ਪੰਨਾ 22) :– ਇਹ ਅੰਕ ਕਿਸੇ ਕਿਰਤ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦੀ ਹੱਦ ਦੱਸਣ ਜਾਂ ਕਦੇ–ਕਦੇ ਇਹ ਕਿਰਤ ਕਦੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ, ਆਦਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ, ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕਪੂਰਣ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਨੂੰ 2 ਜਾਂ 3 ਪਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਉਪ–ਵੰਡਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਸਮ, ਮਹੀਨੇ, ਦਿਨ, ਘੰਟੇ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮਿਨਟ ਆਦਿ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਕਾਲ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ ਅਤਿਅੰਤ ਲਚਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 4 ਪਦ, ਦਹਾਕੇ ਜਾਂ ਦਸ ਸਾਲ ਲਈ 3 ਪਦ, ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਲਈ 2 ਪਦ, ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

"1981.01.26" 26th January 1981

"0727" (A.D.727), "0004"(A.D.4), "198", the 1980's "085"

ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿਚ 1980ਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਲਈ ''085''; 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਲਈ ''19'' ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਲਈ ''01'' ਪਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਈਸ਼ੂ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਮਨਫੀ (-) ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 32 ਈਸਵੀ ਪੂਰਵ ਸਮੇਂ ਲਈ ''–0032''; ਈਸਵੀ ਪੂਰਵ ਦੂਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਲਈ ''–02'' ਅੰਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ, ਦਹਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰੰਭਕ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਅੰਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸਲੈਸ਼ (/) ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ :

"04/14" Middle Ages

"18/19" 19th to 20th Century

"187/189" The "Seventies", "Eighties" and "Nineties" of the 19th Century.

ਕਾਲ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੱਖ ''3/7'' ਤਕ ਦੇ ਪਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ; ਭੂਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ''31'' ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਵਰਗ ਅੰਕ 025.4 (540) ''313'' ਉਦਾਹਰਨ ਵਿਚ ''313'' ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ''32/37 ਵਿਚ ਮੌਸਮ, ਸਾਲ ਦੇ ਮਹੀਨੇ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਲ, ਯੁੱਧ ਕਾਲ, ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ''4'' ਪਦ ਕਾਲ ਦੀ ਅਵਧੀ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

2.3.7 ਅੱਖਰਵਾਰ ਅਤੇ ਗੈਰ ਦਸ਼ਮਲਵ–ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਉਪ–ਵੰਡਾਂ :– ਯੂਡੀਸੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਾਰਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਗ ਅੰਕ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਨਿਜੀ ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵਖਰਿਆਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਥਾਂ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਢਲੇ, ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਵੱਧ ਅੱਖਰਾਂ ਜਾਂ ਪੂਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਅੱਖਰਵਾਰ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸਾਰਣੀ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਜੀ ਜੀਵਨੀਆਂ, ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਨਿਜੀ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ

''ਵਰਗ'' ਵਿਚ ਨਿਜੀ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਣ :

a)	92 (Nehru)	Biography of Jawaharlal Nehru
b)	025.49DDC	Dewey Decimal Classification
c)	891.43(Prem)	The Works of Munsi Premchand
e)	891.44 - 1 "19"	Tagore 7 Geetanjali.03 = 20 Geetanjali by Tagore translated into English.

2.3.8 **ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ-ਅੰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ -00** :- ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਸਾਰਣੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲਈ .00 ਯੋਜਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀ ਸਾਰਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਟੇਬਲ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ਾ ਸਾਰਣੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। .001/.009 ਤਕ ਲਿਖਿਤ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਰ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

.001 Theoretical point of view. Aim, Trials and Tests, Research and Development.
.002 Practical point of view, Realization, Execution, production, Materials, Plant, Products.
.003 Economic, Financial and Commercial point of view,
.004 Use, Operation, Care, etc.
.005 Installation, Equipment point of view.
.006 Space, Site, Accommodation point of view.
.007 Personnel, Staff, Manpower point of view.
.008 Organisation, Management point of view.
.009 Social and Ethical point of view, Public Relations, Responsibility, Obligations, etc.

ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੰਬਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

621.9(548)(HMT)

.001 Programme, research, development
.002 Production and technique problems
.003 Commercial and financial aspects
.004 Operation
.005 Equipment and Installation problems
.006 Space, site, accommodation, etc.
.007 Manpower and personnel problems
.008 Administration and Management

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਚੈਪਟਰ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੰਬਰਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ .00 ਨੰਬਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੰਬਰ ਜੋੜ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ :

658.8.007 (540)	Marketing Personnel in India
658.8.007 (540) : 374.74	Commercial Contracts-Law for (repeat title 1)

658.8.007 (540) : 351.83 Labour Legislation for (repeat title 1)

658.8.007 (540) : 362.62 Retirement Pension for (repeat title 1)

ਇਕ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਤੱਤ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ 1961 ਵਾਲੇ ਤੀਜੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ .000.0/.9 ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਿਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ।

ਉਦਾਹਰਣ 301.172.00.329.14 ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ

ਫਾਸਕਿਟ (Foskett) ਮੁਤਾਬਕ –0 ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ –05 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਾਢ ਹੈ। 1961 ਵਿਚ ਛਪੇ ਤੀਜੇ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਗਿਣਤੀ 3 Social Sciences ਵਿਸ਼ੇ ਹੇਠ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ 61–055.2 ਵਰਗ ਅੰਕ Female Doctor ਵਿਚ –055 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਜਾਂ ਸੂਖਮਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ (Scheduled) ਯਾਦ ਸਹਾਇਕਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੰਕੇਤਨ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ।

2.4 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀ ਉਪ–ਵੰਡਾਂ .0; ਅਤੇ –, ਆਦਿ :–

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਜਗਤ ਦੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਉਪ–ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਕੇਵਲ ਉਸੀ ਕਲਾਸ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਰਗ ਜਾਂ ਕਲਾਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਨੰਬਰਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ – (ਜੋੜਨੀ), .0 (ਡਾਟ ਸਿਫਰ) ਅਤੇ ‘ (ਪੁੱਠਾ ਕਾਮਾ) ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ – ਅਤੇ 0 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ‘–’ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਵਿਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਚ 0 ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਅਤੇ ਕੈਮੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਚ Operations ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਭਾਵਾਂ ਜਾਂ ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ 54, 621 ਅਤੇ 622 ਲਈ –3 ਅੱਡ ਭਾਵ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ 06, 22, 331, 34, 53, 624, 654, 565 ਅਤੇ 66, 67 ਅਤੇ 7 ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਉਪਵੰਡਾਂ ਲਈ 05 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅੱਡ–ਅੱਡ ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ :

a) 62-2 1 Fixed parts, Frame, Housing Mounting.

b) 891.43-31 Hindi Novels.

c) 66.04 Heat transfer treatments. Furnaces.

ਪੁਠਾ ਕਾਮਾ ‘‘’ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਕਸਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਸੰਕੇਤਨ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਫੀ ਲੇਟ ਜੋੜੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਅਤੇ ਕੈਮੀਕਲ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਉਪ–ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣਾਂ :

a)	546.33	Sodium
	566.12	Halogens in General
	546.33'12	Sodium Halogens Compound
b)	547.29	Carboxylic acids
	547.26	Alcohols and their esters
	547.29'26	Carboxy-acid esters
c)	669.15	Alloys of Iron
	669.248	Nickel Planting
	669. 15'248	Nickel Plating of Iron

ਇਹ ਜੁਗਤਾਂ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸੰਕੇਤਨ ਵਿਚ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਗੁਣ ਜੋੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤਕ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਪੰਗਤੀ ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

2.5 ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ :-

ਯੂਡੀਸੀ ਲਈ ਗਾਈਡ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਧਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਜਾਂ ਆਮ ਵਰਗੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਈ ਅਕਸਰ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਲੁਪਤ ਪਹਿਲਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਲੇਖ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਜਗਤ ਦੇ ਆਮ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪਹਿਲਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਥੂਲ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਯੂਡੀਸੀ ਲਈ ਗਾਈਡ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੈ : ਪੂਰਨ ਵਸਤੂ-ਕਿਸਮਾਂ-ਭਾਗ-ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਗੁਣ-ਕਾਰਵਾਈਆਂ-ਏਜੰਟ। ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਕ੍ਰਮ ਹੀ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਕ੍ਰਮ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ, ਪੌਧੇ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਜਿਹੇ ਸਥੂਲ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਰੀ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਆਮ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕਰਕੇ ਬਖੇਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਕਾਨੂੰਨ, ਦਵਾਈਆਂ, ਸਮਾਜ-ਭਲਾਈ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ-ਫੌਜਾਂ, ਰਾਜਨੀਤੀ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਮ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੌਧਿਆਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਮਾਨਵਿਕੀ (Arts), ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਹਾਰਕ-ਅਰਥਵਿਗਿਆਨ, ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਗਿਆਨ, ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ, ਬੀਮਾ, ਪਰਿਸਥਿਤੀ-ਵਿਗਿਆਨ (Ecology), ਆਂਤਰਿਕ-ਸਜਾਵਟ, ਪਸ਼ੂ-ਵਿਗਿਆਨ ਜਿਹੇ ਆਮ ਸੰਕਲਪਾਂ ਹੇਠ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪੌਧਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲੱਕੜ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਗਰੀ, ਈਂਧਨ (Fuel), ਕਟਾਈ, ਪੇਂਟਿੰਗ, ਪੂਰਵ-ਇਤਿਹਾਸਕ, ਉਤਪਾਦ (Products), ਦਹਿਨ (Combustion), ਬੁੱਤਤਰਾਸ਼ੀ ਆਦਿ ਦੇ ਆਮ ਸੰਕਲਪਾਂ ਹੇਠ ਖਿੰਡਾ ਕੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣਾਂ :

571.5	Prehistoric objects-wood
581	Biology-plants
581.5	Ecology-plants
582	Systematic botany
631.5	Breeding-plants
634.03	Harvesting-wood
634.0.81	Wood

662.71	Fuel-wood
691.11	Building Material-wood
7.043	Artistic Representation-plants
727.6	Housing-plants
75,023.1	Painting-wood

ਉਪਰ ਦਿਤੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬਿਖਰਿਆ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਵਰਗਕਾਰ ਅਜੇਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਲਚਕਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

3-055.2	Women
:356	Army Corps
358.4	Air Corps
:359	Naval Service
:396	Society
:396.1	Emancipation
:396.6	Family Status
:613.99	Health and Hygiene
:618.1	Diseases

2.6 ਇਕ ਵਰਗ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਤਰਤੀਬ :-

ਯੂਡੀਸੀ ਹਰ ਇਕ ਵਰਗ ਲਈ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਸਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਲਚਕਤਾ ਇਸਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਦਲਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਹਰੇਕ-ਵਰਗ ਲਈ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪਹਿਲੂ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪਹਿਲੂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੈ : ਪੂਰਨ ਵਸਤੂ-ਕਿਸਮਾਂ-ਭਾਗ-ਮੈਟੀਰੀਅਲ-ਗੁਣ-ਕਾਰਵਾਈਆਂ-ਏਜੰਟ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਵਰਗਕਾਰ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਇਕ ਮੁੱਖ ਵਰਗ ਵਿਚ ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਸਿਧੇ ਹੀ ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਨੰਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਣ :

678.03	Raw and semi processed materials
678.04	Accessory Materials
678.05	Plant, Machinery, Equipment
678.06	Applications, Finished Products, Wares
678.07	Materials according to special characteristics

ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ-ਵਰਗਾਂ ਹੇਠ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਾਂਝੀ ਆਰਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਤੋਂ ਨੰਬਰ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅੱਡ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਮੁੱਖ ਵਰਗ 78 'ਸੰਗੀਤ' ਹੇਠ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਰਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ .01-.09 ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ-ਤਕਨੀਕ, ਸਟਾਈਲ, ਕੰਪੋਜੀਸ਼ਨ, ਇਤਿਆਦਿ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ 781/789 ਤਕ ਨੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਸੰਗੀਤ ਆਦਿ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹਿਦਾਇਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ

ਵਜੋਂ 4 ''ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ'' ਹੇਠ 40 ਆਮ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹਿਦਾਇਤ ਹੈ ''ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ 42/49 ਵਿਚੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੰਬਰ ਨਾਲ 40 ਦੀ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨੰਬਰ ਕੋਲਨ (:) ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤ ਕੇ ਜਾਂ ਡੈਸ਼ (–) ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤ ਕੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਲਈ 420:408.7 ਜਾਂ 420–087 ਨੰਬਰ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

2.7 ਅੱਖਰਵਾਰ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ

ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਸੰਖਿਪਤ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਿਫਾਇਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਲਗਭਗ 12,000 ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ ਨੂੰ 20,000 ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਰੰਗਨਾਥਨ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਵਿਚ ਨਿਜੀ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਸਾਰਣੀਆਂ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਵਜੋਂ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:

Capital (capitalism generally)	330.14
as instrument of production	338.91
available, management	658.15
fight of	332.453.5
investment of	332.67
National see national wealth	
private see private capital productivity of	338.94
Taxation	336.21

2.8 ਸਾਰਾਂਸ਼

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਦੇ ਲਈ ਉਠਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਟੈਂਡਰਡ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ (ਬੀ.ਐਸ.ਆਈ) ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ 1961 ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਤੀਜਾ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿਚ ਆਮ ਹਿਦਾਇਤਾਂ, ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ, ਸੰਕੇਤਨ, ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ ਸੰਕੇਤਨ, ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਸੰਯੁਕਤ ਅੰਕ, ਹਵਾਲਾ ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਬਸਤਾਬੰਦੀ (Filing) ਕ੍ਰਮ ਆਦਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਭਾਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 26–145 ਤਕ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਖ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਸਾਰਣੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਹਿਤ 147 ਤੋਂ 253 ਤਕ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਆਪਕ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵੰਡ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੰਨ 1961 ਵਿਚ ਯੂਡੀਸੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੰਖਿਪਤ ਸੰਸਕਰਣ ਛੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਆਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਹਿਤ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਮੁਢਲੇ ਪਰਿਚੈਕਾਰੀ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਖ ਸਾਰਣੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਸਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਸੰਕੇਤ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਇਸਦੇ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਗੁਣਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਵਰਗ ਅੰਕ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

2.9 ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.

2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192
3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234
8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.
9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.
10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.3

ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ (Generalities)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

3.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
3.1 ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰ
3.2 ਵਰਗ ਸਾਰਾਂਸ਼
3.3 ਵਰਗ ਬਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ
3.4 ਅਭਿਆਸ
3.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

3.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ :

ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ (Generalities) ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਦਰਅਸਲ ਕੋਈ ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਆਮ ਜਾਂ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਲੇਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਮ ਜਾਂ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ, ਸਾਰਾਂਸ਼, ਆਮ ਵਰਗ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਅਭਿਆਸਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸ਼ੇ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ;
* ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਸਾਰ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ;
* ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜਟਿਲ ਜਾਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਵਰਗ ਨੰਬਰ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ;
* ਇਸ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਲਈ ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ; ਅਤੇ
* ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

3.1 ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰ :

ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸ਼ਾ ਗਿਆਨ ਜਗਤ ਦੇ ਆਮ ਸੰਕਲਪਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ, ਪ੍ਰਲੇਖਨ, ਲਿਖਣ ਕਲਾ, ਬਿਬਲਿਓਗ੍ਰਾਫੀ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨਸ਼ਿਪ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਪ੍ਰਲੇਖ ਅਤੇ ਆਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਵਰਗ ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ (Generalities) ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਅਤੇ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਦਾ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਬਿਊਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸਾਲੇ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ, ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ (Forms) ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਮ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ 03 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀਆਂ, ਵਾਰਸ਼ਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਅਲਮਾਨਕਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ 05 ਵਰਗ ਅੰਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ (Generalities) ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਰਕੀਬ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

3.2 ਵਰਗ ਸਾਰਾਂਸ਼ :

00 Prolegomena, Fundamental of Knowledge and Culture
01 Bibliography and Catalogues
02 Libraries and Librarianship
03 Encyclopedias, Dictionaries and Reference Books
04 Essays, Pamphlets, Offprint and Brochures
05 Periodicals and Reviews
06 Corporate Bodies, Institutions, Associations, Congress Exhibitions and Museums
07 Newspapers and Journalism
08 Polygraphies and Collective Works
09 Manuscripts, Rare and Remarkable Works and Curiosa

3.3 ਵਰਗ ਬਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ :

ਮੁੱਖ ਵਰਗ ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ (Generalities) ਨੂੰ 10 ਉਪ–ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਉਪ–ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 00 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ 001–009 ਵਰਗ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ, ਪ੍ਰਲੇਖਨ, ਵਾਕ–ਰਚਨਾ (Syntactic), ਅਰਥ–ਵਿਗਿਆਨ (Semantics), ਹੱਥ–ਲਿਖਤਾਂ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤ ਆਦਿ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਧਿਐਨ, ਪ੍ਰਣਾਲੀ–ਵਿਗਿਆਨ, ਆਦਿ, ਸਭਿਅਤਾ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਬਾਰੇ ਆਮ ਕਿਰਤਾਂ ਇਸ ਉਪ–ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਉਪ–ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ 001.1; ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ 001.3; ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਮਨੌਤਾਂ 001.5; ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ 001.6; ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ 001.8; ਪ੍ਰਲੇਖਨ ਕੇਂਦਰ 002.6; ਸੁਲੇਖ–ਕਲਾ 003.3; ਆਦਿ ਹਨ।

ਦੂਜੀ ਵੰਡ 01 ਵਿੱਚ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀਆਂ ਅਤੇ ਸੂਚੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ 011–019 ਤੱਕ ਦੇ ਵਰਗ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਅਤੇ ਆਮ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀਆਂ ਨੂੰ 011 ਵਰਗ ਅੰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਾ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀਆਂ ਨੂੰ 016 ਵਰਗ ਅੰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀਆਂ 012 ਵਰਗ ਅੰਕ ਹੇਠ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਅੱਖ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਿੱਜੀ ਨੰਬਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹਕ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀ ਨੂੰ 013 ਮੁੱਖ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 014 ਵਰਗ ਅੰਕ ਹੇਠ ਅਗਿਆਤਨਾਮੀ ਜਾਂ ਫਰਜ਼ੀ ਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀਆਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਥਾਨ ਨਾਲ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਨੂੰ 015 ਹੇਠ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 017/019 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਪੁਸਤਕ–ਵਪਾਰ ਸਬੰਧਤ ਸੂਚੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। 018 ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ, ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਅੱਖ਼ਰਵਾਰ ਸੂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 019 ਵਿੱਚ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਸੂਚੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿਬਲਿਊਗ੍ਰਾਫੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਕਿੱਤਾ 02 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 02 ਦੀਆਂ 021/028 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਪੱਖ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਜ, ਵਿੱਤ, ਕਾਨੂੰਨਸਾਜ਼ੀ ਨੂੰ 021 ਵਿੱਚ; ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਸਟੈਕ, ਰੋਸ਼ਨੀ, ਕਮਰੇ ਗਰਮ ਕਰਨਾ ਆਦਿ 022 ਵਿੱਚ;

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ 023 ਵਿੱਚ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨਿਯਮ, ਅਧਿਨਿਯਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 024 ਵਿੱਚ; ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਵਰਗੀਕਰਣ, ਸੂਚੀਕਰਣ, ਇੰਡੈਕਸਿੰਗ, ਸੰਦਰਭ ਕੰਮ ਆਦਿ 025 ਵਿੱਚ; ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ 026–027 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਦੇਣਾ ਆਦਿ 028 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ਾਂ, ਡਿਕਸ਼ਨਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਰਗੀਕਰਣ 03 ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਨਿਬੰਧ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਆਫ਼–ਪ੍ਰਿੰਟ, ਰੀ–ਪ੍ਰਿੰਟ, ਪੈਂਫਲਿਟਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਤਾਬਚੀਆਂ ਨੂੰ 04 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

050 ਤੋਂ 059 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ 05 ਦੀ ਉਪ–ਵੰਡਾਂ ਹਨ। ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ 050 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਲਮਾਨਕਾਂ, ਕੈਲੰਡਰ ਅਤੇ ਜੰਤਰੀਆਂ 059 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

060 ਤੋਂ 069 ਵਰਗ ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ, ਕਾਂਗਰਸਾਂ ਅਤੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ, ਉਦੇਸ਼, ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਫੰਡ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅੰਗ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ, ਯਾਦਗਾਰੀ ਉਤਸਵ, ਵਰ੍ਹੇਗੰਢਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਸਮਿਲਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਖ਼ਰੀ ਉਪ–ਵੰਡ 069 ਵਿੱਚ ਅਜਾਇਬ ਘਰ, ਕਾਈ–ਵਿਗਿਆਨ (Musicolosy) ਅਤੇ ਮਿਊਜ਼ੀਕੋਗ੍ਰਾਫੀ (Musicography) ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਮਾਚਾਰ–ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ 07 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ 070.2 ਵਿੱਚ; ਸੰਪਾਦਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ 070.4 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਕਿਰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਕਿਰਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਲੜੀਵਾਰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਆਮ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਸਲੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ, ਆਦਿ ਨੂੰ 080 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ 081 ਤੋਂ 088 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਉਪ–ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਵਰਗ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਵੰਡ ਦੀਆਂ 091 ਤੋਂ 099 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥ–ਲਿਖਤਾਂ, ਕਾਠ–ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਸਬੰਧਤ ਪੁਸਤਕਾਂ, 1501 ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

3.4 ਉਦਾਹਰਣਾਂ :

3.4.1. Designing of Classification schedule based on Colon Classification on World Affairs of India and Russia

Number Building

Classification	025.49
Colon Classification	025.49CC got by alphabetical device
Designing	001.6 common auxiliary of Point of View Numbers (p.23)
World Affairs (=Foreign Policy)	327
India and Russia	(540:470)
Class Number	**025.49CC.001.6: 327(540:470)**

3.4.2. Regional Seminar on 'Use of Computers in Information Services' held at Department of Library and Information Science, University of Delhi from 4-7 Feb 2003.

Number Building

Information Services	025.5
Regional Seminar	061.3 (545.5)
Computer	681.3

Use	004.14 common auxiliary of Point of View Numbers (p.24)
4-7 Feb 2003	"2003.02.4/7"
Class Number	**025.5: 061.3 (545.5): 681.3.004.14"2003.02.4/7"**
Alternate Class Number	**061.3 (545.5): 025.5: 681.31.004.14"2003.02.4/7"**

3.4.3 Cataloguing of Hindi Reports in Special Libraries in Punjab

Number Building

Cataloguing	025.3
Special Libraries	026
Reports	(047) common auxiliary of Form (p.11)
Hindi	=914.3 common auxiliary of Language (p.11)
Punjab	(545.2)
Class Number	**025.3: 026(545.2) (047) =914.3**

3.4.4 Functions of the Director General of International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA, Estd., 1927) for the period of 2004-2005

International Associations	061(100)
International Federation of Library	061(100) IFLA
Library Science	02
Associations and Institutions	
Director	.007.1 002 common auxiliary of Point of View Numbers (p.23)
2004-2005	"2005/2004"
Class Number	**02 : 061(100) IFLA.007.1"2005/2004"**

3.4.5 Wealth of India: A English dictionary of Indian raw material and industrial products published by Council of Scientific Industrial Research (CSIR), New Delhi.

Number Building

Dictionaries	(038)
National wealth	339.3
Products	.002 common auxiliary of Point of View Numbers (p.23)
India	(540) common auxiliary of Place (p.17)
English	=20 common auxiliary of Language (p.11)
Class Number	
Alternate Class Number	**339.3.002 (540) (038) = 20**

3.4.6 Comprehensive Glossary of Journalism and Printing (English-Hindi) pu lished by Commission for Scientific and Technical Terminology (CSTT), New Delhi.

Number Building

Journalism	07
Printing	655
Scientific terminology	
(=Glossary)	(038)

English	=20 common auxiliary of Language (p.11)
Hindi	=914.3 common auxiliary of Language (p.11)
Class Number	**[07+655] (038) = 20 = 914.3**

3.4.7. Indian National Bibliography, Published by Central Reference Library, National Library Calcutta (1979)

Number Building

National Bibliography	015
India	(540)
1979	"1979"
Class Number	**015(540) "1979"**

3.4.8. Indian Journal of Museology

Number Building

Museology	069.01
India	(540)
Journal	(051) common auxiliary of Form (p.11)
Class Number	**069.01(540) (051)**

3.4.9. Gale World Directory of Nuclear Scientific Institutions

Number Building

Institutions	061
International/World	
Institutions	061(100)
Nuclear Engineering	621.039
Directory	(058.7) common auxiliary of Form (p.11)
Class Number	**061(100): 621.039(058.7)**

3.4.10. French-German Manual of Technical Writings

Number Building

Technical Writings	001.81
Manual	(02) common auxiliary of Form (p.11)
French	=40 common auxiliary of Language (p.11)
German	=30 common auxiliary of Language (p.11)
Class Number	**001.81(02)=40=30**

3.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.
2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192

3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234
8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.
9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.
10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.4

ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ

(Philosophy, Psychology, Logic, Ethics and Religion Theology)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

4.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
4.1 ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰ
  4.1.1 ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ
  4.1.2 ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ
4.2 ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰ
  4.2.1 ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ
  4.2. ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ
4.3 ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ
  4.3.1 ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ
  4.3.2 ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ
4.4 ਅਭਿਆਸ
4.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

4.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ :

ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੋ ਵੱਡੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਕਲਪਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਵਿਹਾਰਕ ਅਭਿਆਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਹਵਾਲਾ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਵੰਡਾਂ ਅਤੇ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
* ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸਾਧਾਰਣ, ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਵਰਗ ਅੰਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਸਕੋਗੇ; ਅਤੇ
* ਵਰਗ-ਅੰਕ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਹੋ ਸਕੋਗੇ।

4.1 ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰ :

4.1.1 ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ :– ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮ ਵਿਸ਼ੇ ਸਮਿਲਤ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵੰਡਾਂ – 15 ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ; ਅਤੇ 13 ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ, ਰਹੱਸਵਾਦ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕਾਫ਼ੀ ਔਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਵੀ ਇਸਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਮੱਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਫੇਰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨਿਯਮਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ (Theories) ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਾਖ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਬਦਲ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ, ਗਿਆਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ (Epistemology), ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸੌਂਦਰਯਵਾਦ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਵੰਡਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ-ਦਰਸ਼ਨ, ਧਰਮ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ; ਆਦਿ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਖੇੜਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸੌਂਦਰਯਵਾਦ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਰਮੇਟਿਵ (normative) ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਹੋਂਦ-ਮੀਮਾਂਸਾ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ-ਵਿਗਿਆਨ ਜਾਂ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਸਾਧਾਰਣ ਥਿਊਰੀ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਂਦ-ਮੀਮਾਂਸਾ (Ontology) ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਿਊਰੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਦਾਰਥਵਾਦ, ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਅਤੇ ਦਵੈਤਵਾਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਜਾਂ ਥਿਊਰੀਆਂ ਨੂੰ ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 141 ਵਰਗ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਪਰਣ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੈ। ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤਾਂ ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਜਾਂ ਤਾਕਤ, ਗਤੀ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਇਕੱਠੀਆਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ : ਥਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ।

ਗਿਆਨ-ਮੀਮਾਂਸਾ ਇੱਕ ਜਟਿਲ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਯੋਗ ਪਰਿਣਾਮਾਂ ਜਾਂ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਨਿਗਨਾਤਮਕ ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਆਗਮਨੀ (inductive) ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵੰਡ ਸਥਾਈ ਨਿਚੋੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੀ ਵੰਡ ਅਸਥਾਈ ਨਿਚੋੜ ਉਪਲਬਧ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੱਚਾਈ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਠੀਕ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਨਾਲ ਨੇੜਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ; ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਮਨ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਉਪ-ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਯੂਡੀਸੀ ਦੀ ਸਬੰਧਤ ਉਪ-ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰਤੀਬ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

4.1.2 **ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ** :- ਧਰਮ ਮਾਨਵਿਕੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਾਂ ਅਲੌਕਿਕ ਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਅਤੁੱਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਉਪਦੇਸ਼, ਧਾਰਮਿਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਨਿਯਮ, ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੱਚਾਈਆਂ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਕੇਵਲ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਲਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਸਾਈ ਧਰਮ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਝੁਕਾਅ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਹਿਲਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਵਰਗਕਾਰਾਂ

ਨੂੰ 22–28 ਤੱਕ ਦੇ ਵਰਗ ਨੰਬਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਝੁਕਾਅ ਜਾਂ ਪਹਿਲਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਛੂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

4.2 ਦਰਸ਼ਨ–ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ–ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ–ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ–ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰ

4.2.1 ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ–ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ–ਸ਼ਾਸਤਰ

11	Metaphysics
122/129	Special Metaphysics
122	Causality
13	Philosophy of Mind Sprits. Metaphysics of Spiritual Life
133	Occultism
14	Philosophical Systems
159.9	Psychology
16	Logic. Theory of Knowledge. Reasoning
17	Ethics, Moral Convention
18	History of Philosophy

4.2.2 ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ–ਵਿਗਿਆਨ

21	Natural Theology
22	Holy Scripture. The Bible
23	Dogmatic Theology
24	The Religion Life. Practical Theology
25	Pastoral Theology
26	The Christian Church in General
27	General History of the Christian Church
28	Christian Churches or Worshiping Bodies
29	Non – Christian Religioins and Cults

4.3 ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ :

4.3.1 ਦਰਸ਼ਨ–ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਤਰਕ–ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ–ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ :– 111 ਤੋਂ 119 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਨਿਯਮ, ਹੋਂਦ–ਮੀਮਾਂਸਾ 111, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ–ਵਿਗਿਆਨ (Cosmology) ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਸਮੇਤ 112; ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ–ਸ਼ਾਸਤਰ 113/119 ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਵੰਡ 122/129 ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ Casuality, Indeterminism, Teleology, The Soul ਵਗੈਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 13 ਵਿੱਚ ਮਨ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ–ਸ਼ਾਸਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਕਲਪ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਹੱਸਵਾਦ (Occultism) 133 ਵਿੱਚ; ਰਹੱਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ 133.1; ਅਗੋਚਰ (Supersensual) ਅਨੁਭਵ 133.2; ਰਹੱਸ ਅਨੁਭੂਤੀ 133.3; ਜਾਦੂ 133.4; ਹੱਥ–ਰੇਖਾ ਗਿਆਨ 133.6, ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ (Spiritualism) 133.9 ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦਰਸ਼ਨ–ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰੀਏ 140.8 ਤੋਂ 141.5 ਤੱਕ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੇ–ਪਛਾਣੇ ''ਇਜ਼ਮ'' ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੋਨਿਜ਼ਮ, ਡੂਵਲਿਜ਼ਮ, ਯੂਨੀਵਰਸੀਲਿਜ਼ਮ, ਇਨਰਜੈਟਿਸਿਜ਼ਮ, ਐਵੋਲਿਊਸ਼ਨੀਜ਼ਮ, ਮੋਬੀਲਿਜ਼ਮ, ਫਾਈਨਲਿਜ਼ਮ ਵਗੈਰਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਨੰਬਰ ਦੀ ਵੰਡ 159.91/159.98 ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ – ਫਿਜ਼ੀਆਲੋਜੀ, ਨਰਵਸ ਸਿਸਟਮ, ਦਿਮਾਗੀ ਵਿਕਾਸ, ਸੈਕਸ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ,

ਨਸਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਨਿੱਜੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਸੁਭਾਵਕ ਰੁਚੀ, ਜੈਵ-ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਸੈਨਸੇਸ਼ਨ, ਪਰਸੈਪਸ਼ਨ, ਸਾਈਕੋਮੀਟਰੀ, ਹਾਵ-ਭਾਵ, ਇਕਾਗਰਤਾ, ਇੰਡਕਸ਼ਨ, ਟੈਲੀਪੈਥੀ, ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਰ, ਮਨੋ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਸੁਫਨੇ ਅਤੇ ਅਸਾਧਾਰਣ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਦਲੀਲਬਾਜ਼ੀ, ਸਾਂਕੇਤਿਕ ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਰੈਸ਼ਨਲਿਜ਼ਮ, ਵਿਗਿਆਨ ਪੜਤਾਲ ਆਦਿ 160.1/168.5 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਅਧਿਆਤਮ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ਾ 11/19 ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ 171/179 ਵਰਗ ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਣ ਤਰਕ-ਸ਼ਾਸਤਰ 171 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਮਾਜਕ ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਮਨ-ਪਰਚਾਵਾ, ਲਿੰਗਕ ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 172/179 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ 19 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

4.3.2 ਧਰਮ, ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ :- ਕੁਦਰਤੀ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ 21 ਵੰਡ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ 211 ਤੋਂ 219 ਤੱਕ ਦੀ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ Deism, Theism, Pantheism, Creation, providence, ਅੱਛਾ ਅਤੇ ਪਿਸ਼ਾਚ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਡਿਊਟੀ, ਭਵਿੱਖਤ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਅਨਾਲੋਜੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਕਲਪ 22/28 ਤੱਕ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। 221 ਤੋਂ 229 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਐਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ, ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਅਤੇ ਡੈਟਰੋ ਕੈਨਾਨੀਕਲ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਵਿੱਤਰ-ਪੁਸਤਕ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਮੂਲ ਪਾਠ, ਟੀਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ 22.01/22.09 ਤੱਕ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਧਰਮ-ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ 23 ਤੋਂ 24 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਈਸਾਈ-ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਨੁੱਖ, ਨਿਰਵਾਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਦੇਵਤੇ, ਪਰਲੋਕ-ਸਿਧਾਂਤ, ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ, ਪੂਜਾ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ, ਧਾਰਮਕ ਪਾਠ ਸਮੱਗਰੀ, ਚਰਚਾਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਧਾਰਮਕ ਜੀਵਨ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਜਾਂ ਘਰੇਲੂ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਯੂਡੀਸੀ ਦੀਆਂ 251/259 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ Homiletics, Sermons, ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦੇ ਚਰਚ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਆਦੇਸ਼ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ, ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ, ਭਾਈਚਾਰਕ-ਸਾਂਝਾਂ ਆਦਿ ਵੀ ਸਮਿਲਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਈਸਾਈ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਪਾਦਰੀ-ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਕਾਰ 261/269 ਤੱਕ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਜਨਤਕ ਪੂਜਾ ਲਈ ਧਾਰਮਕ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਆਇਤਾਂ, ਈਸਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਈਸਾਈ ਚਰਚ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਇਤਿਹਾਸ 27 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 271/276 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਧਾਰਮ ਹੁਕਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਆਦਿ ਲਈ ਹਨ।

ਈਸਾਈ ਚਰਚ 281/289 ਤੱਕ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵੰਡ 281 ਵਿੱਚ ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰਵੀ ਚਰਚ ਹਨ; 282 ਵਿੱਚ ਰੋਮਨ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਚਰਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ; 283 ਵਿੱਚ Episcopal ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚਰਚ ਹਨ; 284 ਵਿੱਚ ਕਾਂਟੀਨੈਂਟਲ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਚਰਚ; ਅਤੇ 285 ਤੋਂ 289 ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟਾਂ ਦੇ ਉਪ-ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੈਰ-ਈਸਾਈ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਮੱਤਾਂ ਲਈ 29 ਵੰਡ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ, ਇਤਿਹਾਸ, ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੀਕ ਅਤੇ ਰੋਮਨ ਧਰਮ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਰਮਨ, ਸਕੰਡੇਨੇਵੀਅਨ ਅਤੇ ਬਾਲਟਿਕ ਧਰਮ, ਬੁੱਧ ਧਰਮ, ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯੂਰਪੀ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ 299.1 ਤੋਂ 299.99 ਵਿੱਚ ਦੂਰ-ਪੂਰਵ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਆਦਿ ਦੇ ਧਰਮ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

4.4 ਅਭਿਆਸ :

4.4.1 Nakamura, Hamine. Way of thinning of Eastern people: India, China, Tibet and

Japan, a report Number Building

Philosophy of civilization	130.2
Eastern Region	(1-11)
Report	(047) as common auxiliary of form (p.11)
Class Number	**130.2 (1-11) (047)**

4.4.2 Existentialism and Education

Number Building

Philosophy of Existentialism	141.32
Education	37
Class Number	**141.32:37**

4.4.3 English- Hindi Encyclopedia of Experimental methods and instrumentation in psychology.

Number Building

Experimental Psychology	159.9.07
Encyclopedia	(03) common auxiliary of Form (p.11)
English	=20 common auxiliary of Language (p.11)
Hindi	=914.3 common auxiliary of Language (p.11)
Class Number	**159.9.07 (03)=20=914.3**

4.4.4 Symposium papers on ' Science and Child Mental Development'

Number Building

Comparative Psychology	159.922.7
Science	5
Symposia	(082.2)
Class Number	**159.923:5 (082.2)**

4.4.5 Ethic and morality among Indian people of USA

Number Building

Ethic and Morality	17.02
Indian	(=914) common auxiliary of Race and Nationality (p.21)
USA	(73) common auxiliary of Place (p.21)
Class Number	**17.02(73) (=914)**

4.4.6 Cannon, Walter B. Bodily changes in pain, hunger, fear and rage: an account of recent researches into the functions of the emotional excitement.

Number Building

Psychology of emotions	159.942
Bodily pains	612.88
Scientific	5
Research	.001.5 point of view number (p.23)
Class Number	**159.942:612.88:5.001.5**

4.4.7 Motivation to work: A manual to psychology workers

Number Building	
Will/Motivation Psychology	159.947
Workers	658.3-05
Manual	(02) common auxiliary of Form (p.11)
Class Number	**159.947:658.3-05 (02)**

4.4.8 Nomenclature and standards of the Psychoanalysis and Psychotherapy

Number Building	
Psychoanalysis	159.964.2
Psychotherapy	615.851
Nomenclature and standards	(083.7) common auxiliary of Form (p.12)
Class Number	**159.964.2:615.851 (083.7)**

4.4.9 IQ and physiographic racial differences of the Greek nationals in Turkey

Number Building	
Ability testing in Psychology	159.98
Physiographically of Greeks	(=1.495) common auxiliary of Race and Nationality (p.21)
Turkey	(496.1) common auxiliary of Place (p.17)
Class Number	**159.98 (496.1) (=1.495)**

4.4.10 A bilingual dictionary of Logic of scientific discovery

Number Building	
Logic	16
Science and Knowledge in general	001
Science	5
Dictionary	(038)
Research	.001 point of view number (p.23)
Bilingual	=00 common auxiliary of Language (p.11)
Class Number	**16:001: 5.001(038)=00**

4.4.11 Pyzelecki, Mariam and Wejcicki, Ryszard. 25 years of logical methodology in Poland: 1950-1975.

Number Building	
Logic	16
Methodology	005
Poland	(438)
1950/75	"1950-1975"
Class Number	**16:005(438) "1950/1975"**

4.4.12 Directory of Symbolic Logic and the Game of Logic

Number Building	
Symbolic logic	164

Mathematical puzzles	518.9
Directory	(058.7) common auxiliary of Form (p.11)
Class Number	**164:518.9 (058.7)**

4.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ :

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.
2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192
3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234
8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.
9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.
10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.5 ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ
(Social Sciences)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

5.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
5.1 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ
5.2 ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਸਾਰ
5.3 ਵਰਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ
5.4 ਅਭਿਆਸ
5.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

5.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ, ਸਾਰ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਕੁਝ ਅਭਿਆਸ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।
* ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਸਾਰ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ।
* ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਜਟਲ ਵਰਗ ਅੰਕ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।
* ਵਰਗ ਵਿਚ ਲਿਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਲਈ ਵਰਗ ਅੰਕ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।
* ਸਵੈ-ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚੈਕਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕੋਗੇ।

5.1 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ

ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਬਿਜਨਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ-ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਛੱਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜਮਾਵੜਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਪੁਰਾਤਨ ਨਾਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਇਕਾਨਮੀ), ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜਨੀਤੀ), ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ (ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਜਕ ਪੱਖ), ਸੋਸ਼ਲ ਐਂਥਰੋਪਾਲੋਜੀ ਜਾਂ ਈਥਨਾਲੋਜੀ (ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ਼, ਸਭਿਆਚਾਰ), ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿਖਿਆ, ਕਾਨੂੰਨ, ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ, ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਸੋਸ਼ਲ ਵਰਕ ਅਤੇ ਜਨ-ਅੰਕੜਾ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਗਰੁੱਪ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰਜਖੇਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਬੰਧਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ‘‘3’’ ਵਰਗ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਸਾਂਖਿਅਕੀ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਕਾਨੂੰਨ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ, ਸਿਖਿਆ, ਵਣਜ-ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ

ਐਂਥਰੋਪਾਲੋਜੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮਨੋ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ 159.9 ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲ ਨੂੰ ਵਰਗ 9 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਡੈਮੋਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 31 ਅਤੇ 32 ਜਿਹੇ ਅਧੀਨ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਿਲੀਟਰੀ ਸਾਈਂਸ ਅਤੇ ਡੀਫੈਂਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵਰਗ 3 ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

5.2 ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਸਾਰ

30 Sociology. Sociography
31 Statistics
32 Political Science. Politics. Current Affairs
33 Political Economy. Economics
34 Jurisprudence. Law. Legislation
35 Public Administration. Administrative Law. Military Science and Defence
36 Social Relief and Social Welfare. Insurance
37 Education
38 Commerce. Trade. Communication
39 Ethnography. Custom and Tradition. Folklore. Social Anthropology

5.3 ਵਰਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਮਾਨਵ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਵਿਕਾਸ, ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਾਜਾਂ ਬਾਰੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸਮਾਜ ਸੰਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਕੰਮਾ-ਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਵਰਗ 301 ਅਤੇ ਇਸਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਮਾਜਕ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਕ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ 304 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਜਕ ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਨੂੰ 308 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵੰਡ 31 ਵਿਚ ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ 31 ਵਿਚ ਡਾਟਾ ਅਤੇ ਤੱਥ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ ਹਨ। ਸਟੈਟਿਸਟੀਕਲ ਮੈਥਡਾਂ ਵਿਚ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ, ਵਰਗੀਕਰਣ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 311 ਵੰਡ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਗਣਿਤਕ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਣਿਤ ਵਰਗ 51 ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਨ-ਅੰਕੜਾ-ਵਿਗਿਆਨ (Demography) ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਮਾਜਕ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਜਨਮ, ਮਰਨ, ਵਿਆਹ ਆਦਿ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 3/2 ਅਤੇ 3/3 ਵਿਚ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। 314/319 ਤਕ ਦੇ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਅਗਲੀ ਵੰਡ 32 ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 321/329 ਤਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ-ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਮਾਜ 321; ਰਾਜ ਅਤੇ ਚਰਚ 322; ਅੰਦਰਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਕਾਰਵਾਈ-ਗੜਬੜ, ਵਿਦਰੋਹ, ਘਰੇਲੂ ਯੁਧ ਆਦਿ 323; ਚੋਣਾਂ 324; ਆਵਾਸ, ਪਰਵਾਸ ਰਿਫਿਊਜੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਬਸਾਉਣਾ 325; ਗੁਲਾਮੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਖਾਤਮਾ 326; ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਮਲੇ 327; ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ, ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਟੀ ਅਤੇ ਤੋੜਨੀ 328; ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਸਿਸਟਮ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ 329 ਵਿਚ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਇਕਾਨਮੀ ਜਾਂ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਲਈ 33 ਵੰਡ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਤਾਰਵੀਂ ਅਤੇ ਅਠਾਰਵੀਂ

ਸਦੀ ਵਿਚ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਲਈ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਇਕਾਨਮੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਲਸੀਆਂ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਕੰਮਕਾਜਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਂਤਰਿਕ-ਸੰਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ; ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਅਤੇ ਖਰਚ ਆਦਿ ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵਿਗਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਤਪਾਦਨ, ਵਿਤਰਣ ਅਤੇ ਖਪਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਣ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ 330.1 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਜ਼ਦੂਰੀ, ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਸੰਬੰਧ, ਉਜਰਤਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਵਰਗ, ਆਮ ਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ, ਟ੍ਰੇਂਡ ਅਤੇ ਅਨਟ੍ਰੇਂਡ ਕਾਮੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ 331 ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਿੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ (ਸਰਕਾਰੀ) ਵਿੱਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਟਾਂਦਰਾ ਅਤੇ ਕਰੰਸੀ, ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿੱਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 332 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਬਲਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿੱਤ ਨੂੰ 333 ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੰਡ 334 ਵਿਚ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਮੂਵਮੈਂਟ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਮੂਵਮੈਂਟ ਨੂੰ 335 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਕਤ ਵਪਾਰ, ਆਮਦ ਅਤੇ ਦਰਾਮਦ, ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸਮਝੌਤੇ 337 ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਉਤਪਾਦਤ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਦੌਲਤ 338 ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਪਵੰਡ 339 ਵਿਚ ਦੌਲਤ ਦੀ ਵੰਡ, ਖਪਤ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜੂਰਿਸਪਰੂਡੈਂਸ, ਕਾਨੂੰਨ, ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਆਂਤਰਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵੰਡ 34 ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ-ਕੁਦਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਸਟੈਚੂਟ ਕਾਨੂੰਨ 340.1 ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ 341 ਵਿਚ; ਪਬਲਿਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ 342 ਵਿਚ; ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪੀਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 343 ਅਤੇ 344 ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਟਾਰਟ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਨੂੰਨ ਆਦਿ 347.11.6; ਵਪਾਰਕ ਕਾਨੂੰਨ 347.7; ਕੋਰਟਾਂ 347.9 ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। 349 ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ 35 ਵੰਡ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਮਿਲੀਟਰੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਡਿਫੈਂਸ ਲਈ ਹੈ। ਸਿਵਿਲ-ਸੇਵਾਵਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਆਦਿ 351 ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ, ਖੇਤਰੀ/ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ 352/354 ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਮਿਲੀਟਰੀ ਆਰਟ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸ ਵੰਡ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ ਉਸਨੂੰ ਉਪ-ਵੰਡ 355 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਿਲੀਟਰੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੁੱਧ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਲਾ, ਸੇਨਾ/ਨੇਵੀ ਜੀਵਨ, ਭਰਤੀਆਂ, ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਆਮ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਯੁੱਧ ਤੇ ਹਮਲੇ, ਸੈਨਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਆਦਿ 355/355.8 ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਲੜਾਕੂ ਸੇਵਾਵਾਂ-ਫੌਜ, ਇਨਫੈਂਟਰੀ, ਕੈਵਲਰੀ, ਸਿਗਨਲ, ਹਵਾਈ ਫੌਜ ਅਤੇ ਨੇਵੀ ਨੂੰ 356/359 ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਮਾਜਕ ਰਾਹਤ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ 36 ਵੰਡ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਭੂਚਾਲਾਂ, ਹੜ੍ਹਾਂ, ਮਹਾਮਾਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਾਹਤਾਂ ਆਦਿ ਲਈ 363/367 ਤਕ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਆਦਿ ਲਈ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 369 ਵਿਚ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬੀਮੇ 368 ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਤੱਵਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ਾ ਸਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵੰਡ 37 ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕ, ਸਕੂਲ ਆਯੋਜਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ 371 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 372, 373 ਅਤੇ 378 ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੰਟਿਨਿਊਈਂਗ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਢ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ 374 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਿਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਮਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸੰਬੰਧ 379 ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਰਗ ਵੰਡਾਂ 375, 376 ਅਤੇ 377 ਖਾਲੀ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਕਾਮਰਸ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ 38 ਵਰਗ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵੰਡ ਵਿਚ ਘਰੇਲੂ ਵਪਾਰ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ 383/388 ਵੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਅਤੇ ਮੀਟਰਾਲੋਜੀ ਨੂੰ 389 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਗ ਵੰਡ 39 ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲ ਐਂਥਰੋਪਾਲੋਜੀ, ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ, ਲੋਕ ਗੀਤ ਆਦਿ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ।

5.4 ਅਭਿਆਸ

5.4.1 Scientific research in British universities and colleges: Social science. London: HMSO, 1970

Number Building	
Science	3
Research	.001.5 Point of View Number (p.23)
University and College Education	378
British	(420) common auxiliary of place (p.15)
Class Number	**378 : 3.001.5 (420)**

5.4.2 The Commonwealth conference on Slaves in South Africa held in 1998.

Number Building	
Commonwealth conference	061.3(41-44)
Slaves	323.34
South Africa	(680) common auxiliary of place (p.19)
1998	"1998" common auxiliary of time (p.22)
Class Number	**323.34 (680): 061.3(41-44): "1998"**
Alternate Class Number	**061.3(41-44): 323.34 (680) "1998"**

5.4.3 Death statistics of cancer patients in the Developing countries: A UN Report for the period 2003-2005

Number Building	
Death statistics	312.2
Cancer patients	616-006.6
Developing countries	(1-77)common auxiliary of place (p.13)
Report	(047) common auxiliary of form (p.11)
2004-2005	"2004-2005"
Class Number	**312.2: 616-006.6(1-77) (047) "2004-20**

5.4.4 Ministerial Meeting of the GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) held at Uruguay in 2001

Number Building	
Foreign trade policy	382.14
International organization	061 (100)
GATT	061(100) GATT (to be got by alphabetical device)
Uruguay	(899) common auxiliary of Form (p.20)

2001	"2001" common auxiliary of Time (p.22)
Class Number	**382.14: 061(100) GATT (899)"2001"**
Alternate Number	**061(100) GATT: 382.14(899)"2001"**

5.4.5 International conference on human rights of female held at New Delhi from 12- 15th March 2005

Number Building

Human Rights	342.7
Female	-055.2 common auxiliary of Persons taken from the Schedules of Social Sciences (p. 36). These numbers are not given in the common auxiliary tables. Therefore, are taken from the above class
International conference	061.3(100)
New Delhi	New Delhi (AD)
12- 15th March 2005	"2005.03.12/15"
Class Number	**342.7-055.2: 061.3(100) New Delhi "2005.03.12/15"**

5.4.6 Comparative study of laws relating to the political detainees in India and Nepal

Number Building

Political Detainees	343.819.7
India and Nepal	(540:541.35)
Class Number	**343.819.7(540:541.35)**

5.4.7 Fundamentals of social education scenario in Britain and India, issues practices and perspective: A bibliographical study

Number Building

Fundamental Education	37.018.8
Bibliographical study	016
Britain and India	(410:540)
Class Number	**016:37.018.8 (410:540)**

5.4.8 Voluntary Migration of Indian computer professionals from India to USA in recent time

Number Building

Migration	325.252
Computer professionals	.007.2
Indian	(=914) common auxiliary of Race & Nationality (p.21. Note these numbers further to be sharpened as language numbers of the common auxiliary of Languages, p.11)
India and USA	(540:73)

Recent time	"312" common auxiliary of Time (p.22)
Class Number	**325.252: 681.3.007.2(540:73) "312" (=914)**

5.4.9 Role of women in adult education in Indian subcontinent after independence: A Documentation list

Number Building	
Adult Education	374.7
Women	-055.2 special auxiliary numbers to be taken from the social characteristics of persons given in the class 3 of Social Sciences (p.36)
Documentation list	016
India	(540)
Independence (1947)	"1947" common auxiliary of Time
Class Number	**016:374.7-055.2 (540) "1947 : 713"**

5.4.10 Community development programs in India and Pakistan after independence: An administrative report

Number Building	
Community	301.18
Development	.001.6 common auxiliary of Point of View Numbers
India and Pakistan	(540: 549)
After Independence (1947)	"1947:713" common auxiliary of Time (p.22)
Report	(047.3) common auxiliary of Form (p.11)
Class Number	**301.185.001.6(540: 549) "1947 : 713" (047.3)**

5.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.
2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192
3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234

8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.

9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.

10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.6 ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ
(Linguistics and Literature)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

6.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
6.1 ਵਰਗ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ
6.1.1 ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ
6.2 ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਾਰ
6.3 ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ
6.4 ਅਭਿਆਸ
6.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

6.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ, ਦੋ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਸੰਕਲਪਨਾਤਮਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ, ਸਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕੋਗੇ।
* ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰ ਜਾਣ ਜਾਵੋਗੇ।
* ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਜਟਲ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ।
* ਦਿੱਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ।
* ਸਵੈ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

6.1 ਵਰਗ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ

6.1.1 **ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ** :– ਵਰਗ 4 ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੌਖਿਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਗ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਨਿਜੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ 42/49 ਤਕ ਦੇ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ; ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮੁੱਢ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ 401/419 ਵਿਚ ਸ਼ਮਿਲਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕੁਝ ਸ੍ਰਵਣ ਸਬੰਧੀ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਗੂੰਗੇ ਬੋਲੇ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਲਾਲੋਜੀ (Phililogy) ਵਿਚ ਲਿਖਿਤ ਰਿਕਾਰਡਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰੋਗੇਯੋਗਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਅਰਥ ਆਦਿ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਕਈ ਵੇਰ ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਗਿਆਨ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਧੁਨੀ ਵਿਗਿਆਨ, ਧੁਨੀ-ਪ੍ਰਬੰਧ, ਮਾਰਫਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਵਾਕ ਰਚਨਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ

ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ 8 ਵਰਗ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਵਰਗ ਨੰਬਰ 8.07 ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਨੰਬਰਾਂ 82/89 ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੂਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ 882.07 ਨੰਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵਰਗ 4 ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਯੂਡੀਸੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਵਰਗ "Phililogy, Linguistics and Languages" ਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀਬੱਧ ਚਿੱਤ੍ਰਣ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

6.2 ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਾਰ

6.2.1 Philology, Linguistics and Languages

41 Philology and Linguistics in General
42 Western Languages in General
43 Germanic Languages. German, Dutch, etc.
44 Romanic Languages in General. French
45 Italian, Roumanian, etc.
46 Spanish, Portuguese, etc.
47 Latin and Greek
48 Slavonic Languages. Baltic Languages
49 Oriental, African and Other Languages

6.2.2 Literature and Belles Letters

80 Generalities, Rhetoric and Criticism
82 Literature of Western Countries, English Literature
83 Germanic Literature: German, Dutch and Scandinavian
84 Romanic Literature. French Literature
85 Italian Literature. Roumanian Literature
86 Spanish Literature. Portuguese Literature
87 Classical, Latin and Greek Literature
88 Slavonic Literature. Baltic Literature
89 Oriental, African and Other Literature

6.3 ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ

6.3.1 ਫਿਲਾਲੋਜੀ, ਲਿੰਗਵਿਸਟਿਕਸ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ :- ਯੂਡੀਸੀ ਦੀਆਂ 40 ਅਤੇ 41 ਵੰਡਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਫਿਲਾਲੋਜੀ ਲਈ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਉਤਪੱਤੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ 401 ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ; ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਉਪ-ਬੋਲੀਆਂ 408 ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਰਗ 409 ਵਿਚ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਢੰਗ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਕੇਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਨਕਲਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੈਨਤਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਰਗ 41 ਵਿਚ ਆਮ ਫਿਲਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਵੰਡਾਂ 42/49 ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

6.3.2 ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਲਲਿਤ ਸਾਹਿਤ

ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਲਲਿਤ ਸਾਹਿਤ ਪਦ ਕਲਾਤਮਕ ਲਿਖਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਕਾਰਨ ਸਥਾਈ

ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਕੀਮਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲਿਖਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਕਿਸਮ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ-ਵਾਰਤਕ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ। ਇਹ ਕਿਰਤਾਂ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਾਂ ਫੇਰ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਯੂਡੀਸੀ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਵਰਗ ਇਕ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ੀ (Synthetic) ਵਰਗ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ 82/89 ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ -1/-8 ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ 8(091) ਅਰਥਾਤ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ .01/.09 ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ''ਕਾਲ'' ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਆਗਜ਼ੀਲਅਰੀਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਲਈ ਕੋਈ ਪਹਿਲੂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ''ਸਾਹਿਤ-ਭਾਸ਼ਾ-ਕਾਲ-ਲੇਖਕ'' ਕ੍ਰਮ ਬਹੁਤ ਯੋਗ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਵਰਗ 4 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪ ਵੰਡ .07 ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ 82/89 ਤਕ ਦੇ ਨੰਬਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫਿਲਾਲੋਜੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਵਰਗ ਨੰਬਰ 8.07 ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

6.4 ਅਭਿਆਸ

6.4.1 Hindi Grammar for LIS Professionals

Number Building	
Hindi Language	491.43
Grammar	415
Library & Information Science	02
LIS Professionals	02.007.1
Class Number	**491.43:415: 02.007.1**

6.4.2 Russian – Hindi Dictionary of Scientific terms

Number Building	
Russian Language	482
Hindi	=914 common auxiliary of Language (p.11)
Scientific	001.4
Dictionary	(038) common auxiliary of Form (p.11)
Class Number	**001.4 (038) = 82 = 914.3**

6.4.3 American and Indian English: A Handbook of Usage of Pronunciation

Number Building	
English Language	420
Pronunciation	411
American and Indian	(73+540)
Class Number	**411 : 420 (73+540)**

6.4.4 Proceedings papers of the 6th International conference on Historical Lexicography

Number Building	
Lexicography	413
Proceedings papers	(061.3) common auxiliary of form (p.12)

Historical	(09) common auxiliary of form (p.12)
Proceedings papers & Historical	(082.2+09)
Class Number	**413 (09) : 061.3 (100) (061.3)** or

6.4.5 Bengali Dialects Studies: A selected bibliography 413:061 (100).3(063+09)

Number Building	
Bengali Language	491.44
Dialects	-087
Bengali Dialects	491.44-087
Bibliography	016
Class Number	**491.44-087: 016**
Alternate Class Number	**016: 491.44-087**

6.4.6 A critical appraisal of Idealism Telgu Poetry

Number Building	
Telgu Literature	894.83 (derived from Language schedule, p.59)
Poetry	-1
Telgu Literature Poetry	894.83-1
Idealism	17.03
Class Number	**894.83-1: 17.03**

6.4.7 Namak ka Daroga : A Novel by Munsi Premchand

Number Building	
Hindi Literature	891.43
Novel	-31
Hindi Novel	891.34-31
Pemchand	Prem (got by alphabetical device)
Class Number	**891.43-31 Prem Chand 7 Namak Ka Daroga**

6.4.8 Myth and Realities: The Hindi American Novel from the twenties to our time

Number Building	
Hindi Literature	891.43
America	(73)
American Hindi	891.43 (73)
Novel	-31
Twenties to our time	"192/199"
Class Number	**891.43 (73)-31 "192/199.7" myth and reality**

6.4.9 Punjabi and Punjab: A National Seminar held at Department of Punjabi, Punjabi University, Patiala during 2003

Number Building	
Punjabi Literature	891.4P
National Seminar	061.3 (540)

2003	"2003"
Class Number	**891.4P: 061.3 (540) "2003"**

6.4.10 Proceedings of the National Symposium on Machine Translation held at DESIDOC, a LIS based Institution of Defence Research and development Organisation (DRDO) from 2nd to 7th February 2004

Number Building	
Translation	8.03
Machine for translation	681.177.7
Machine Translation	8.03: 681.177.7
Symposium Papers	(082.2) common auxiliary of Form (p.12)
2nd to 7th February 2004	"2004.02.2/7"
Class Number	**8.03: 681.177.7"2004.02.2/7" (082.2)**

6.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.
2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192
3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234
8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.
9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.
10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.7

ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ
(Mathematics and Natural Sciences)

ਪਾਠ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ

7.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
7.1 ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ
7.2 ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ
7.3 ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ
7.4 ਅਭਿਆਸ
7.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

7.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ :

ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਉਪ-ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚੋਣਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਅੰਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ;
* ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਸਾਰਣੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
* ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਵਰਗ ਨੰਬਰ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ;
* ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਗ-ਅੰਕ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ; ਅਤੇ
* ਸਵੈ-ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

7.1 ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ :

ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਗਿਆਨ ਜਗਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤ, ਤਾਰਾ-ਵਿਗਿਆਨ, ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ, ਰਸਾਇਣ-ਵਿਗਿਆਨ, ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨ, ਭੂ-ਭੌਤਿਕੀ, ਮੀਟਰਾਲੋਜੀ, ਪੇਲੀਓਂਟਾਲੋਜੀ, ਐਂਥਰੋਪਾਲੋਜੀ, ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨ, ਬਾਇਓਕੈਮਿਸਟਰੀ, ਪੌਧਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜੰਤੂ ਵਿਗਿਆਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਵਰਗ ਨੰਬਰ-6 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

7.2 ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ :

51 Mathematics
52 Astronomy, Surveying and Geodesy
53 Physics and Mechanics
54 Chemistry, Crystallography, and Mineralogy
55 Geology and Metrology
56 Palaeontology
57 Biology and Anthropology

58 Botany

59 Zoology

7.3 ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ :

ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਾਖ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ 51 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਾਖ਼ਾਵਾਂ ਹਨ : ਅੰਕ ਗਣਿਤ, ਥਿਊਰੀ ਆਫ਼ ਨੰਬਰਜ਼ 511; ਅਲਜ਼ਬਰਾ 512; ਡਿਟਰਮੀਨੈਂਟ ਅਤੇ ਮੈਟਰੀਸਿਸ 512.8; ਜੁਮੈਟਰੀ 513; ਟ੍ਰਿਗਨੋਮੀਟਰੀ ਅਤੇ ਪਾਲੀਗਾਮੀਨੋਮੈਂਟਰੀ 514; ਡਿਸਕ੍ਰਿਪਟਿਵ ਜੁਮੈਟਰੀ 515; ਐਨਾਲਿਟਿਕ ਐਂਡ ਕੁਆਰਡੀਨੇਟ ਜੁਮੈਟਰੀ 516; ਕੈਲਕੂਲਸ-ਡਿਫਰੈਂਸ਼ਲ, ਇਨਟੀਗਰਲ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 517.2; 517.3 ਅਤੇ ਡਿਫਰੈਂਸ਼ਲ ਤੇ ਪਾਰਸ਼ਲ ਡਿਫਰੈਂਸ਼ਲ ਇਕੁਏਸ਼ਨਜ਼ 517; ਮੈਥੀਮੈਟੀਕਲ ਗੇਮਜ਼ 518; ਸਟੈਟਿਸਟੀਕਲ ਐਨਾਲਿਸਿਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਬੈਬਲਿਟੀ 519

ਵੰਡ 52 ਵਿੱਚ ਤਾਰਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਰਵੇਇੰਗ ਹਨ। ਤਾਰਾ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤਾਰਾ ਵਿਗਿਆਨ; ਪਲੈਨਟਾਂ ਅਤੇ ਸੈਟੇਲਾਈਟਾਂ ਦੀ ਚੱਕਰਵਾਰ ਗਤੀ; ਕਾਮੇਟਾਂ ਦੀ ਗਤੀ; ਇਕਲਿਪਸਿਸ; ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਤਾਰਾ-ਵਿਗਿਆਨ; ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਤਾਰਾ-ਵਿਗਿਆਨ; ਐਸਟ੍ਰੋਫੀਜ਼ਿਕਸ; ਜੀਓਡੈਟਿਕ ਸਰਵੇਵਿੰਗ, ਸਮਤਲ, ਖੇਤਰ, ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਫੋਟੋਮੀਟਰੀ ਆਦਿ ਸਮਿਲਤ ਹਨ।

ਵੰਡ 53 ਵਿੱਚ ਫੀਜਿਕਸ ਅਤੇ ਮਕੈਨਿਕਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। 531 ਵਿੱਚ ਮਕੈਨਿਕਸ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਤਰਲ ਮਕੈਨਿਕਸ ਨੂੰ 532 ਵਿੱਚ; ਗੈਸ ਮਕੈਨਿਕਸ ਨੂੰ 533 ਵਿੱਚ; ਧੁਨੀ ਆਦਿ 534 ਵਿੱਚ; ਆਪਟਿਕਸ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ 535 ਵਿੱਚ; ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਥਰਮੋਡਾਇਨਾਮਿਕਸ 536 ਵਿੱਚ; ਥਰਮਾਮੀਟਰੀ, ਕਲੋਰੀਮੀਟਰੀ, ਬਿਜਲੀ ਆਦਿ 537 ਵਿੱਚ; ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਸਟੈਟਿਕਸ ਅਤੇ ਕਰੰਟ-ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸਿਟੀ, ਮੈਗਨੇਟਿਜ਼ਮ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਮੈਗਨੇਟਿਜ਼ਮ 538 ਵਿੱਚ; ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ 539 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ 54 ਵਰਗ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 541/547 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਖ਼ਰੀ ਦੋ ਵੰਡਾਂ ਅਰਥਾਤ 548/549 ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਟਲੋਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਮਿਨਰਾਲੋਜੀਕਲ ਸਾਇੰਸਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵੰਡ 541 ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਕੈਮਿਸਟਰੀ, ਆਣਵਿਕ ਸਿਧਾਂਤ, ਰਸਾਇਣਕ-ਯੌਗਿਕ, ਵਲੈਂਸੀ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਜਰਬਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ 542 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੰਡ 543 ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਵੰਡ 54 ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੰਡਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ 544 ਅਤੇ 545 ਵੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ 543 ਵੰਡ ਅੰਕ ਹੇਠ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨਆਰਗੈਨਿਕ ਰਸਾਇਣ-ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ 546 ਵੰਡ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸਦੇ ਉਪ-ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਨ-ਮੈਟਲਾਂ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਗੈਨਿਕ ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ 547 ਵੰਡ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। 547 ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਐਲੀਫੈਟਿਕ-ਯੌਗਿਕ, ਐਲਕੀਨ ਅਤੇ ਐਲਕਾਈਨ ਯੌਗਿਕ, ਰਿੰਗ ਯੌਗਿਕ, ਮਲਟੀਰਿੰਗ ਯੌਗਿਕ, ਹੀਟਰੋਸਾਈਕਲਿਕ-ਯੌਗਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਅਗਿਆਤ ਸੰਯੋਜਨ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਉਪਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸਟਲੋਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਮਿਨਰਾਲੋਜੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨਾਂ 548/549 ਤੱਕ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵੰਡ 55 ਵਿੱਚ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮੀਟਰਾਲੋਜੀ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਭੌਤਿਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਮੀਟਰਾਲੋਜੀ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਗਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਸਮ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਜਿਵੇ

ਕਿ ਜੀਓਫੀਜਿਕਸ 550, ਜੀਓਕੈਮਿਸਟਰੀ, ਮੀਟਰਾਲੋਜੀ 551 ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਇੱਥੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਪਥਰਾਟ-ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੰਡ 56 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਂਥਰੋਪਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਬਾਈਆਲੋਜੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਨੂੰ 57 ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਐਂਥਰੋਪਾਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੁੱਖ ਵੰਡਾਂ – ਭੌਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੰਡ 39 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵੰਡ 58 ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਰਥਾਤ ਬਾਟਨੀ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਵੰਡ 581 ਆਮ ਬਾਟਨੀ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਬਾਟਨੀ, ਪਲਾਂਟ ਟੈਕਟਾਨੋਮੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਰਿਪਟੋਗਾਮੀਆ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਫਾਨੇਰਗਾਮੀਆ, ਐਂਜੀਓਸਪਰਮ ਅਤੇ ਆਰਕਹਲਮੇਡੀਆ ਆਦਿ ਨੂੰ 582 ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵੰਡ 59 ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਗਿਆਨ ਭਾਗ ਜੰਤੂ-ਵਿਗਿਆਨ (Zoology) ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਹਿਸਟਾਲੋਜੀ, ਸੀਟਾਲੋਜੀ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵਰਣਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਵਰਗ ਨੰਬਰ 591 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਜੰਤੂ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਟੈਕਸਾਨੋਮੀ ਨੂੰ 592/599 ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ Invertebvata, Parazoer, Colenterata, Mollisca, Articulate, Anthropoda, Vertebrata, Pisces, Reptiles, Birds ਅਤੇ Mammals ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

7.4 ਅਭਿਆਸ

7.4.1 International microcomputer dictionary. Berkeley: Sybex. 1981

Number Building	
Microcomputer	681.3
International	(100) common auxiliary of place from (p.13)
Dictionary	(038) common auxiliary of form (p.11)
Class Number	**681.3(100) (038)**

7.4.2 Regional plan of action for the application of computers in basics science for development in the Middle East

Number Building	
Basic sciences	5
Computer science	681.3 (to be added with :)or 681.14
Plans point of view	.001.1 (p.24)
Economic policy	330.19 (to be added with:)
Middle East	(5-011) common auxiliary of place from (p.17)
Class Number	**5:681.3.001.1:330.19(5-011)**

7.4.3 Geological Survey of India, Annual Report for 2004-2005

Number Building:	
Geological laboratory	550.89
Government Organization	061.1
Annual Report	.055.5
National Organization	061(540)
Geological Survey of India	GSI (got by alphabetical device)
Annual report	(047) common auxiliary of form as report (p.11)
Class Number	**550.89:061.1.0555(540) GSI "2004-2005"**

7.4.4 Science and technology for the development of Indian universities in twenty first century

Number Building	
Science and Technology	5/6
Development (from point of view)	.001.6 (p.23)
Universities	378.4 (to be added with :)
India from common auxiliary of place	(540)
in twenty first century common auxiliary of time	“21”
Class Number	**5/6.001.6:378.4 (540) “20”**

7.4.5 Conservation of wild life in the Tree Zones of Himalayas: A Journal published by FRI, Dehradhun since 1978

Number Building	
Wild life	502.7
Tree Zones of Himalayas	(235.24) as common auxiliary of time (p.13)
Journal	(05)
Class Number	**502.7 (235.24) (05)**

7.4.6 Directory of Indian Scientific Periodicals published by INSDOC (now known as NISCAIR) in 1976

Number Building	
Science & Technology	5/6
Periodicals	(05)
Directory	(058.7) common auxiliary of Form (p.11)
India	(540) common auxiliary of Place (p.17)
Class Number	**5/6 (05) (540) “1976” (058.7)**

7.4.7 Bilingual dictionary of Marine biology

Number Building	
Marine biology	57(26)
Dictionary	(038) common auxiliary of Form (P.11)
Bilingual	=00 common auxiliary of Form (p.11)] (Note language is not specified therefore, polyglot. Multilingual number has been taken)
Class Number	**57 (26) (038) = 00**

7.4.8 English –Hindi dictionary of Marine biology

Number Building	
Marine biology	57(26)
Dictionary	(038) common auxiliary of Form (p.11)

English –Hindi	=20, =914.3 common auxiliary of Form (p.11)] (Note language are specified therefore, separate numbers has been taken)
Class Number	**57(26)(038) = 914.3 = 20**

7.4.9 Function of the Director 'National Botanical Research Institute, Lucknow (NBRI, Estd. In 1956)'

Number Building	
Botany	58 (as the institute belongs to Botanical Sciences)
National Institute	061 (540)
National Botanical	
Research Institute (NBRI)	061 (540) NBRI (obtained by alphabetical device)
Director	.007.1 common auxiliary of Point of View (p.24) Director treated as top personnel
	(Note function number also given in the common auxiliary of Point of View Numbers. It is not used because better avoid the application of more point of view number and advise use only one appropriate point of view number, which is most suited. Therefore, Director as personnel number has been taken and functions are implied in it)
Class Number	**58:061 (540) NBRI.007.1**

7.4.10 A national congress on 'Recent advances in research in Maas Spectrometry' held at Department of Chemistry, Punjabi University, Patiala from 3rd-5th February 2005

Number Building	
Mass Spectrometry	543.51
Recent advances (=research)	.001.6 common auxiliary of Point of View Numbers
National congress	061.3 (540)
3rd-5th February 2005	"2005.03.3/5"
Class Number	**543.51.001.6: 061.3 (540) "2005.03.3/5"**
Alternate class number	**061.3 (540): 543.51.0016 "2005.03.3/5"**

7.4.11 Recent report on the use of Thorium in nuclear weapons making in the North China

Number Building	
Thorium	546.841
Nuclear weapons	623.454
Use	.004.14 common auxiliary of Point of View Numbers (p.24)
	North China (510-17)

	Report (047) common auxiliary of Form (p.11)
Recent	"312" common auxiliary of Time (p.22)
Class Number	**546.841.004.14: 623.454 (510-17) "312" (047)**

7.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ :

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.

2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192

3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.

4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.

5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.

6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132

7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234

8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.

9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.

10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A:

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.8

ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ
(Applied Sciences and Technology)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

8.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
8.1 ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਖਾਕਾ
8.2 ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ
8.3 ਅਭਿਆਸ
8.4 ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ।

8.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ :

ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀਕਲ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਵਾਲਾ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰਾਂ, ਸਾਰਾਂਸ਼ਾਂ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਵਿਹਾਰਕ-ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
* ਵਿਹਾਰਕ-ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰਾਂਸ਼ਾਂ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
* ਹਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਲਈ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਵਰਗ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕੋਗੇ;
* ਵਿਸ਼ੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੰਬਰ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ; ਅਤੇ
* ਸਵੈ-ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤਰ ਚੈਕ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

8.1 ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਖਾਕਾ

61 Medical Sciences, Health and Safety
62 Engineering and Technology General
63 Agriculture, Forestry, Stockbreeding and Fisheries
64 Domestic Science, and Household Economy
65 Management, Organization, Commercial, Office, Business Technique
66 Chemical Industry and Chemical Technology
67 Manufactures, Industries and Crafts
68 Specilised Trades, Crafts and Industries
69 Building Industry, Materials, Trades and Construction

8.2 ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਵੰਡ 61 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ। ਕੁਝ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਚੀਰ-ਫਾੜ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ – ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ

ਸ਼ ਅਨਾਟਮੀ 611.1/.8; ਖੇਤਰੀ ਅਨਾਟਮੀ 611.9; ਫਿਜ਼ੀਆਲੋਜੀ 612 ਹਨ। ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ 612.01 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖ਼ੂਨ ਅਤੇ ਸਰਕੁਲੇਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਸਮੇਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਿਜ਼ੀਆਲੋਜੀ, ਪਾਚਨ ਅਤੇ ਨਾੜੀ ਸਿਸਟਮ 612.1/.8 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਮ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਿਹਤ ਲਈ 613 ਵੰਡ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ 614 ਵੰਡ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਕਲਪ – ਭੋਜਨ, ਦਵਾਈਆਂ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੈਨਟਰੀ ਪੜਤਾਲ, ਛੂਤ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕ; ਮਰੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਰਜਨ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ, ਆਦਿ ਹਨ। ਵੰਡ 615 ਵਿੱਚ ਫਾਰਮੇਸੀ, ਫਾਰਮਾਕਾਲੋਜੀ, ਥੀਰਾਪੂਟਿਕਸ ਅਤੇ ਟਾਕਸੀਕਾਲੋਜੀ ਵਿਸ਼ੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੰਡ 615.6 ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੰਡ 616 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਪੈਥਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 616.1/.8 ਤੱਕ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੈਥਾਲੋਜੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ – ਕਾਰਡੀਓਵੈਸਕੂਲਰ ਅਤੇ ਖ਼ੂਨ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ, ਸਾਹ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ; ਚਮੜੀ ਰੋਗ ਅਤੇ ਡਰਮਾਟਾਲੋਜੀ, ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਖ਼ਰੀ ਉਪ-ਭਾਗ 616.9 ਵਿੱਚ ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੁਖ਼ਾਰ, ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 617 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਚੀਰ-ਫਾੜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਉਪ-ਵਿਸ਼ੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 618 ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਅਤੇ ਆਬਸਟੇਟ੍ਰਿਕ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਖ਼ਰੀ ਵੰਡ 619 ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪੈਥਾਲੋਜੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਲਈ 62 ਵਰਗ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਵਿਸ਼ਾ ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ – ਫੀਜ਼ਿਕਸ ਅਤੇ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਆਦਿ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਲਾ, ਵਿਹਾਰਕ-ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ 62, 66, 67 ਅਤੇ 68, ਆਦਿ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਯੂਡੀਸੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। 620.1/.9 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਜਿਵੇਂ ਕਿ – ਪਦਾਰਥ ਟੈਸਟਿੰਗ, ਊਰਜਾ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਮਕੈਨੀਕਲ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਲਈ ਵੰਡ 621 ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਵੰਡ 621.1 ਵਿੱਚ ਭਾਫ ਦੇ ਇੰਜਣ, ਭਾਫ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਅਤੇ ਭਾਫ ਦੇ ਬਾਇਲਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 621.2 ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈਡ੍ਰਾਲਿਕ ਪਾਵਰ, ਵਾਟਰ ਵ੍ਹੀਲ (Water Wheels) ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 621.3 ਵਿੱਚ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਵੰਡ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ, ਪਾਵਰ ਸਪਲਾਈ, ਵੰਡ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ, ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ, ਸਵਿੱਚ ਗੀਅਰ, ਵਿਹਾਰਕ ਮੈਗਨੇਟਿਜ਼ਮ, ਵਿਹਾਰਕ ਇਲੈਕਟਰੋਟਿਸਟਿਕਸ, ਥਰਮੋ-ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸਿਟੀ, ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫੀ, ਟੈਲੀਫੋਨੀ, ਰੇਡੀਓ-ਸੰਚਾਰ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੰਡ 622 ਵਿੱਚ ਮਾਈਨਿੰਗ, ਮਿਨਰਲ, ਡਰੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਮਾਈਨਿੰਗ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥ, ਖਾਨ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਖਾਨ ਪਾਣੀ, ਅਤੇ ਖਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ, ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਲਟਰੀ, ਨੇਵੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਲਈ 623 ਵੰਡ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਸਟ੍ਰਕਚਰਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ 624 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਵੰਡ 624 ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੰਡ .01, .04, .07 ਸਾਰੀਆਂ ਸਟ੍ਰਕਚਰਾਂ (structures) ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ .02/.03 ਅਤੇ .05 ਨੂੰ 69 ਵੰਡ ਨਾਲ ਲਗਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜ਼ੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੰਡ 624.2/.9 ਤੱਕ ਸੁਪਰ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਅਤੇ ਪੁਲ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 625 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਲਈ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵੰਡ 626 ਹਾਈਡ੍ਰਾਲਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਅਤੇ ਚਿਨਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੋਮੇ ਅਤੇ ਪੱਕੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ 627 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਵੰਡ 628 ਜਨ-ਸਿਹਤ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸਮਿਲਤ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ – ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਨਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਲੀ ਸਿਸਟਮ, ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 62 ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਉਪ-ਵੰਡ 629 ਆਵਾਜਾਈ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੜਕ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼,

ਹਵਾਈ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਅਤੇ ਐਸਟ੍ਰੋਨਾਟਿਕਸ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵੰਡ 63 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਫਸਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਹੀ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਫਾਰਮਿੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਵੰਡ 631 ਆਮ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਐਗਰੋਨਾਮੀ ਅਤੇ ਫਾਰਮਿੰਗ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਰਮ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਯੰਤਰ, ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਵਿਗਿਆਨਾਂ, ਵਾਹੀ ਦੇ ਢੰਗ, ਪੇਂਡੂ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ, ਖਾਦਾਂ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਜ਼ਖ਼ਮ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ ਵੰਡ 632 ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਖਪਤ ਯੋਗ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਫਸਲਾਂ 633 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। 633 ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਲਾਂ, ਜੜ੍ਹਾਂ, ਫੀਲਡ ਫਸਲਾਂ, ਰੇਸ਼ੇਦਾਰ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ, ਚੀਨੀ ਅਤੇ ਸਟਾਰਚ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ, ਮਾਦਕ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੌਦੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਰਗ 634 ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ, 634.11.8 ਵਿੱਚ ਫਲਦਾਰ ਬਾਗ-ਬਗੀਚੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਰਗ 635 ਵਿੱਚ ਗਾਰਡਨਿੰਗ ਅਤੇ ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਜਣਨ, ਪਸ਼ੂ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ 636/639 ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਰਗ 636 ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਜਣਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਲਤੂ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘੋੜੇ, ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੀਆਂ, ਪਸ਼ੂ, ਸੂਅਰ, ਮੁਰਗੀ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੰਡ 638 ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜੇ ਅਤੇ ਰੀਂਗਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਮੱਖੀ ਪਾਲਣ, ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਕੀੜਾ ਪਾਲਣ, ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਡੇਅਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ 637 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਗ 639 ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 639 ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸ਼ੂਟਿੰਗ, ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ, ਮੱਛੀ ਪ੍ਰਜਣਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਸਜਾਵਟੀ ਪਸ਼ੂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵੰਡ 64 ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਵਿਗਿਆਨ, ਘਰੇਲੂ ਅਰਥਚਾਰਾ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਹੋਟਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਰਗ 641 ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ, ਭੋਜਨ ਪਕਾਣਾ, ਸਫ਼ਾਈ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਰਗ 642 ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸਣਾ ਅਤੇ ਟੇਬਲ ਤੇ ਖੁਆਉਣਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡਾਂ 643/645 ਵਿੱਚ ਘਰ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। 643 ਵਰਗ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ, ਬੈਡਰੂਮ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਉਤਾਰਨ ਯੋਗ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪੱਖ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰਨਾ, ਹਵਾਦਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਆਦਿ 644 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ 645 ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਜਾਵਟਾਂ, ਫਰਸ਼ ਲਾਉਣੇ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਆਦਿ ਦੀ ਫਿਟਿੰਗ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਵੰਡ 646 ਵਿੱਚ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਆਮ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਗ 647 ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਸਟਾਫ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੰਡ 648 ਵਿੱਚ ਧੋਬੀਖਾਨਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਖ਼ਰੀ ਵੰਡ 649 ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਬੰਧ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸੰਗਠਨ, ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਤੇ ਬਿਜਨਸ ਵਿਸ਼ੇ 65 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਦਫ਼ਤਰੀ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ, ਕੰਮਕਾਜ, ਰਿਕਾਰਡ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਲੇਖ ਅਤੇ ਫਾਈਲਾਂ, ਦਫ਼ਤਰੀ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਆਦਿ 651 ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡਾਂ 651 ਅਤੇ 652 ਬਦਲੀ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਲੰਬੀ ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਟੈਲੀ-ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ 654 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੰਡ 655 ਨੂੰ ਛਾਪੇਖਾਨੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਵਪਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਾਈਪੋਗ੍ਰਾਫੀ, ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ, ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵੇਚ ਆਦਿ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਗ 656 ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਤੇ ਡਾਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ, ਸੜਕ, ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਵੰਡ 657 ਅਕਾਊਂਟੈਂਸੀ ਅਤੇ ਬੁੱਕ-ਕੀਪਿੰਗ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੁੱਕ-ਕੀਪਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ਕਰਨੀ, ਖਾਤੇ, ਖਾਤਿਆਂ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਪਾਰਕ ਕੰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਦੁਕਾਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ 658 ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਡ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਣ ਆਦਿ

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਖ਼ਰੀ ਵੰਡ 659 ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨ-ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਅਰਥਾਤ ਪਬਲੀਸਿਟੀ, ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਿੰਗ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਵੰਡ-6 ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਪ-ਵੰਡ 66 ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੈਮੀਕਲ ਇੰਡਸਟਰੀ ਅਤੇ ਕੈਮੀਕਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਵੰਡ 66.0 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਨੂੰ ਕੈਮੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੈਮੀਕਲ ਕਾਰਜ-ਵਿਧੀਆਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਜ-ਵਿਧੀਆਂ, ਤਾਪ ਬਦਲੀ ਦੇ ਢੰਗ, ਤਰਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਗੈਸਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਭੌਤਿਕ-ਕੈਮੀਕਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੈਮੀਕਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਮਿਲਤ ਹਨ। 661 ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਰਸਾਇਣਕ ਪਦਾਰਥ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 662.1/.4 ਤੱਕ ਵਿਸਫੋਟਕ ਪਦਾਰਥ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਟਾਖੇ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਲਈ ਬਾਰੂਦ ਅਤੇ ਬੰਬ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਸਾਇਣਕ ਈਂਧਨ, ਗਰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਾੜਨਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵਰਗ 662.6/.9 ਤੱਕ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੰਡ 663 ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਤੇਜਕ ਮਾਦਕ-ਪਦਾਰਥ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭੋਜਨ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਵਰਗ 664 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਉਪ-ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਉਦਯੋਗ, ਖਾਣ ਅਤੇ ਪਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ, ਆਟਾ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਚੱਕੀਆਂ, ਕਾਰਬਨਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਆਦਿ ਹਨ। ਤੇਲ, ਮੋਮ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੇਲ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ 665.1/.3 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਪੈਟ੍ਰੋਲੀਅਮ ਤੇ ਖਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਤੇਲਾਂ ਨੂੰ 665.4/.5 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਅਤੇ ਕੁੰਭ-ਕਲਾ ਸਬੰਧੀ ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ ਨੂੰ 666 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਬਨਿਕ ਰਸਾਇਣਕ ਉਦਯੋਗ 668 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਖ਼ਰੀ ਵੰਡ 669 ਵਿੱਚ ਧਾਤ-ਵਿਗਿਆਨ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲੋਹੇ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਲੋਹੇ ਵਾਲੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

ਵੰਡ 67/68 ਉਦਯੋਗਾਂ ਅਤੇ ਹੱਥ-ਕਰਘੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਉਤਪਾਦਕਾਂ, ਵਪਾਰੀਆਂ, ਆਦਿ ਲਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਹਿਣੇ 671; ਲੋਹਾ ਅਤੇ ਸਟੀਲ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ 672; ਬਿਨਾ ਲੋਹੇ ਵਾਲੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਵਸਤਾਂ 673; ਲੱਕੜ ਅਤੇ ਗੁੱਦਾ 676; ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਇੰਡਸਟਰੀ 677; ਰਬੜ ਅਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ 678; ਅਤੇ ਹੋਰ ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ 679 ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵੰਡ 68 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਮਸ਼ੀਨਾਂ, ਆਪਟੀਕਲ ਸਮਾਨ, ਲੋਹਾਰ ਦੇ ਕੰਮ; ਲੋਹਾ ਕੁਟਾਈ; ਫਰਨੀਚਰ, ਜੁੱਤੇ, ਦਸਤਾਨੇ, ਗੁਸਲਖਾਨੇ ਦੇ ਸਾਮਾਨ, ਕੱਪੜਾ ਇੰਡਸਟਰੀ, ਸਜਾਵਟ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ, ਖਿਡੌਣੇ, ਜਿਲਦਬੰਦੀ, ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਪਾਰੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵੰਡ 69 ਇਸ ਵਰਗ ਦਾ ਆਖ਼ਰੀ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਚਿਣਾਈ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਔਕੜਾਂ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜਾਅ ਇੱਥੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

8.3 **ਅਭਿਆਸ** :

8.3.1 International microcomputer dictionary. Berkeley: Sybex. 1981

Number Building

Micro computer	681.3
International	(100) common auxiliary of place (p.13)
Subject dictionary/Glossary	(038) common auxiliary of form (p.11)
Class Number	**681.3 (100) (038**)

8.3.2 Parker, Sybil P. McGraw-Hill English dictionary of electronic and computer technology. New York: McGraw-Hill. 1984

Number Building

Research	.001.5
Electronic	621.38
Computer	681.3
Subject dictionary/Glossary	(038) common auxiliary of form (p.11)
English language	=20 common auxiliary of language (p.11)
Class Number	**[621.38 : 681.3] (038)=20**
Alternate class Number	**[681.3 : 621.38] (038)=20**

8.3.3 Effect of chemical fertilizers on the growth and development of rice varieties: An experimental study in Punjab

Number Building

Rice cultivation	633.18
Chemical fertilizers	631.82
Experimental study	001.5 common auxiliary of Point of View
Punjab	(545.2)
Class Number	**633.18 - 182.001.5 (545.2)**

8.3.4 English –Hindi bibliography of research in strategic guided missile system of the United Kingdom

Number Building

Guided missile system	623.451-519
United Kingdom	(41-4) as common auxiliary of place (p.14)
Bibliography	016
English	=20 as common auxiliary of language (p.11)
Hindi	=914 as common auxiliary of language (p.11)
Class Number	
Alternate Number	**016: 623.451 - 519.001.5 (41-4)=20=914**

8.3.5 Impact of informatics on vocational and continuing education in the rural India during recent time

Number Building:

Informatics	
(Information work technique)	659.21
Vocational education	373.6
Rural India	(540-2) common auxiliary of Place (p.14)
Recent time	"20" common auxiliary of time
Class Number	**659.21:373.6 (540-2) "20"**

8.3.6 Proceedings of the 'National Convention on viral diseases of Rice' held at IARI, Delhi during 14-16th January 2005.

Number Building:

Rice crop	633.18
Virus disease	632.38

Proceedings	(061.3)
National Conference	061.3 (540)
14-16th January 2005	"2005.01.14-16" common auxiliary of time
Class Number	**633.18-238:061.3(540)IARI"2005.01.14/16"(061.3)**

8.3.7 Review of dry land agricultural research in the Rajashthan during 1998-2005

Number Building	
Dry Farming	631.586
Research	.001.5 (from point of view number, p. 11) to be attached with basic class
Rajashthan	(544.6) as common auxiliary of place (p. 18)
1998-2005	"1998/2005"
Reviews	(047.1) as common auxiliary of form (p.11)
Class Number	**631.586.001.5(544.6) "1998/2005" (047.1)**

8.3.8 Administrative report of National Institute of Nutrition (NIN, Estd. 1929), Hyderabad for the period of 2005

Number Building	
Nutrition	612.39
National Institute	061.1(540)
National Institute of Nutrition	NIN (got by alphabetical device)
Report	06.055.5
2005	"2005"
Class Number	**612.39.061.1.055.5 (540) NIN "2005"**

8.3.9 A survey research in the Marketing management in the cotton textile industry in Gujarat

Number Building	
Cotton textile industry	677.21
Marketing Management	658.8
Survey research	.001.5 common auxiliary of Point of View (p.23, add directly basic class 661.112)
Gujarat	(547.2) common auxiliary of Place. This number for Baroda treated as Gujarat
Class Number	**677.21.001.5: 658.8 (547.2)**

8.3.10 Design and development a manual for sugar industries for Eastern parts of the Country

Number Building	
Sugar Industries	664.1
Design and development	.001.6 common auxiliary of Point of View (p.23)
Manual	(02) common auxiliary of Form (p.11)

Eastern Part of India	(540-11) common auxiliary of Place
Class Number	**664.1.001.6 (541) (02)**

8.3.11 A comparative study of the production cost in Apple industry in Himachal Pradesh and Jammu &Kashmir

Number Building

Apple cultivation	634.11
Production cost	657.471.1
Himachal Pradesh and Jammu &Kashmir	(545.4:546.1)
Class Number	**634.11:657.471.1(545.4:546.1)**

8.4 ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ :

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.
2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192
3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234
8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.
9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.
10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.9 ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ
(The Arts, Recreation and Sports)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

9.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
9.1 ਵਰਗ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ
9.2 ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਾਰ
9.3 ਵਰਗ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ
9.4 ਅਭਿਆਸ
9.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ

9.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ :

ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ, ਸਾਰ ਆਦਿ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਵਿਹਾਰਨਾ ਸਿਖਲਾਈ ਹਿੱਤ ਅਭਿਆਸ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਸਕੋਗੇ;
* ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
* ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿੱਖ ਸਕੋਗੇ;
* ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ; ਅਤੇ
* ਸਵੈ-ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

9.1 ਵਰਗ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ :

ਵੰਡ 7 ਦੇ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ; ਟਾਊਨ ਅਤੇ ਕੰਟਰੀ ਪਲੈਨਿੰਗ; ਲੈਂਡਸਕੇਪ; ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ; ਬੁੱਤ-ਤਰਾਸ਼ੀ; ਗਰਾਫਿਕ; ਡਰਾਇੰਗ; ਪੇਂਟਿੰਗ; ਪ੍ਰਿੰਟਸ; ਉਕਰਾਈ; ਗਰਾਫਿਕਸ ਕਲਾਵਾਂ; ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪੱਖ; ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਵਾਦਕ-ਯੰਤਰ ਆਦਿ; ਫ਼ਿਲਮਾਂ, ਸਿਨੇਮਾ, ਡਰਾਮਾ, ਥੀਏਟਰ ਆਦਿ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮਨੋਰੰਜਨ; ਖੇਡਾਂ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਸਮਿਲਤ ਹਨ।

9.2 ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਾਰ

71 Physical Planning. Landscape, etc.
72 Architecture
73 Sculpture and the Plastic Arts
74 Drawing and Minor Arts and Crafts
75 Painting
76 Engraving and Prints
77 Photography. Cinematography, etc.
78 Music
79 Ente rtainment. Pastimes, Games and Sports.

9.3 ਵਰਗ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ :

ਵੰਡਾਂ 7.0 ਤੋਂ 7.097 ਤੱਕ ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਆਮ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਇਹ 71/76 ਅਤੇ 78/79 ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੌਂਦਰਯਵਾਦ; ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਲਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸਟਾਈਲ; ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿੱਚ ਕਲਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਕਲਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੰਡ 71/76 ਅਤੇ 78/79 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਵੰਡ 71 ਵਿੱਚ ਭੌਤਿਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ; ਖੇਤਰੀ ਵਿਕਾਸ; ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ; ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਮਾਰਤਾਂ ਲੈਂਡਸਕੇਪਿੰਗ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੰਡ 712 ਵਿੱਚ ਲੈਂਡਸਕੇਪਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਅਤੇ ਢੰਗ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੰਡ 712 ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਬਗੀਚਿਆਂ ਦੀ ਲੈਂਡਸਕੇਪਿੰਗ ਵੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਵੰਡਾਂ 713 ਤੋਂ 717 ਤੱਕ ਖਾਲੀ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 718 ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਕਬਰਸਤਾਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਛੱਡਣੀ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸਟਾਈਲ, ਆਦਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸੌਂਦਰਯਵਾਦ 72/729.9 ਤੱਕ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਵਿਸ਼ੇ ਹੇਠ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਆਮ ਤੱਥ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਬਣਾਉਣੇ, ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾਉਣੇ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤਹਿਤ 72.0 ਤੋਂ 72.036 ਵਰਗਾਂ ਹੇਠ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੰਦਰਾਂ, ਗਿਰਜਿਆਂ, ਚਰਚਾਂ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ 726 ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ 727 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ 728 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਗ 729 ਵਿੱਚ ਸਜਾਵਟਾਂ ਅਤੇ ਫਿਟਿੰਗਜ਼ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ 721, 725/728 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵੰਡ 73 ਬੁੱਤ ਤਰਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਆਰਟ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਧਾਤੂ ਨੂੰ ਕੱਟਣਾ ਅਤੇ ਖੋਦ ਕੇ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣਾ; ਸਿੱਕਿਆਂ ਸਬੰਧੀ; ਬਰਤਨ ਬਣਾਉਣੇ ਅਤੇ ਸੁਨਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਧਾਤੂ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

ਡਰਾਇੰਗ ਅਤੇ ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣੇ 74 ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਟੂਨ ਡਰਾਇੰਗ, ਅਨਾਟਮੀ ਡਰਾਇੰਗ, ਅੱਖ਼ਰਾਂ ਦੀ ਡਰਾਇੰਗ, ਤਕਨੀਕੀ ਡਰਾਇੰਗ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿੱਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੇਂਟਿੰਗ, ਸੌਂਦਰਯਵਾਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਵਸਤੂਆਂ, ਸਟਾਈਲ 75.0/75.061 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੇਂਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਪੋਰਟਰੇਟ, ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ 753/759 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਗ 76 ਵਿੱਚ ਖੁਦਾਈ ਦੀ ਕਲਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਲੀਫ ਖੁਦਾਈ, ਫਲੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ, ਵਪਾਰਕ ਗਰਾਫਿਕ ਆਰਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵਰਗ 7 ਤਹਿਤ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਸਿਨੇਮੈਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗ 77 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਲਈ ਸਮਾਨ, ਕੰਮਕਾਜ ਅਤੇ ਢੰਗ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਰਗ 779 ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਰਟਿਸਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਵਰਗ 78 ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਆਮ ਪੱਖ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਸਟਾਈਲ, ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਨੂੰ 78.9/78.092 ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 781 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ 782/785 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵੰਡਾਂ 786/789 ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਦਨ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਮਨੋਰੰਜਨ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਸਪੋਰਟਸ ਵਰਗ 79 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਜਨਰਲ ਜਾਂ ਆਮ ਪੱਖ 79.0/79.097 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਫ਼ਿਲਮਾਂ, ਸਰਕਸ, ਥੀਏਟਰ ਆਦਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨ 791/793 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ, ਦੌੜਾਂ, ਜਿਮਨਾਸਟਿਕਸ, ਪਹਾੜਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਕੁਸ਼ਤੀਬਾਜ਼ੀ, ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ, ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ, ਮੱਛੀਆਂ ਫੜ੍ਹਨਾ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ 794/799 ਤੱਕ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

9.4 ਅਭਿਆਸ

9.4.1 Ventilation and thermal facilities in the Cinemas building designing in Metropolis cities of India

Number Building

Cinemas building	725.824
Ventilating facilities	697.9
Metropolis	(-201) common auxiliary of Place (as Urban number taken)
India	(540)
Metropolis India	(540-201)
Class Number	**725.824: 697.9 (540-201)**

9.4.2 MCD (Delhi) report on Scientific and Research Institutions buildings of Delhi

Number Building

Scientific &Research institutions Buildings	727.5
Report	(047) common auxiliary of Form (p.11)
Delhi	(545.5) common auxiliary of Place
Class Number	**727.5(545.5) (047)**

9.4.3 International conference on 'Painting of wood and wood materials' held at Central Building Road Research Institute (CBRI), New Delhi, from 25–28th December 2005

Number Building

Paintings (Wood materials)	75.023.1
Conference	061.3
International Conference	061.3(100)
25–28th December 2005	"2005.12.25/28"
Class Number	**75.023.1: 061.3(100) "2005.12.25/28"**

9.4.4 Indian National Journal of Advertising and Graphics (published since 1988)

Number Building

Commercial graphic art	766
Advertising (Design & Display)	659.12
Journal	(051)
1998	"1998"
Class number	**766: 659.12 "1998" (051)**

9.4.5 English –Punjabi Manual for Photocopying machine

Number Building

Photocopying instruments	778.1
Manual	(02) common auxiliary of Form (p.11)
English	=20 common auxiliary of Language (p.11)

Punjabi	=914P (by AD) common auxiliary of Language (p.11)
	Extended number on the basis of literature
Class Number	**778.1(02) =20=914P**

9.4.6 A administrative report on the recent trends and development in Music industry of Bollywood (Mumbai) and Hollywood (USA)

Number Building

Music	78
Trends & Development	.001.6 common auxiliary of Point of View Number (p.24)
Administrative report	(047) common auxiliary of Form (p.11)
Bollywood (Mumbai)	(547.1)
Hollywood (USA)	(73)
Bollywood (Mumbai) and Hollywood (USA)	(547.1: 73)
Class Number	**78.001.6(547.1: 73) (047)**

9.4.7 Use of Colour Photography in Diagnosis of diseases in Developing Countries in modern time

Number Building

Colour Photography	778.6
Use	.004.14 common auxiliary of Point of View Number (p.24)
Diagnosis of Diseases	616-07
Developing Countries	(1-77)
Modern Time	"15/18' common auxiliary of Time (p.22)
Class Number	**778.6.004.14: 616-07(1-77) "15/18"**

9.4.8 A Reference Manual on Music and Musical Instruments for Arabs People

Number Building

Music	78
Musical Instruments	681.81
Reference Manual	(02) common auxiliary of Form (p.11)
Arabs People	(=927)
Class Number	**78: 681.81(02) (=927)**

9.4.9 Planning of Gymnasiums Buildings for Indo-Commonwealth games in Delhi to be held New Delhi in 2010

Number Building

Gymnasiums Buildings	725.85
Planning (Physical)	711
Indo-Commonwealth	(540-44)
2010	"2010"
Class Number	**725.85: 711(540-44) "2010"**

9.4.10 French - Russian Scientific Dictionary of Games

Number Building	
Games (-Sports)	796
Scientific	5/6
Dictionary	(038)
French	=40 common auxiliary of Language (p.11)
Russian	=82 common auxiliary of Language (p.11)
Class Number	**796: 5/6(038) =40=82**

9.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ :

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.
2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192
3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234
8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.
9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.
10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

ਪਾਠ ਨੰਬਰ : 1.10

ਲੇਖਕ : ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਭੂਗੋਲ, ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ
(Geography, Biography and History)

ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ

10.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
10.1 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ
10.2 ਭੂਗੋਲ, ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਾਰ
10.3 ਵਰਗ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ
10.4 ਅਭਿਆਸ
10.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ।

10.0 ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ :

ਭੂਗੋਲ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਥ-ਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਸਭਿਅਤਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਵਪਾਰ, ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਗਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੀਵਨੀ ਅਕਸਰ ਵਿਅਕਤੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਤ ਵੇਰਵਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇੱਕ ਭਾਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਇੱਕ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਭੂਤਕਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ, ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਭੂਗੋਲ, ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ, ਸਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵੇਰਵੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਸਿਰਲੇਖ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਸੀਂ :

* ਭੂਗੋਲ, ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵੇਰਵੇ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
* ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ;
* ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ;
* ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਅੰਕ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ; ਅਤੇ
* ਸਵੈ-ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

10.1 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ :

ਇਤਿਹਾਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉਹ ਸ਼ਾਖ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭੂਤਕਾਲ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੂਗੋਲ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੂਗੋਲ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨੀਆਂ ਜਾਂ ਕਿੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹਕ ਜੀਵਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ 92 ਹੇਠ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫੇਰ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

10.2 ਭੂਗੋਲ, ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਸਾਰ :

91 Geography, Exploration and Travel
92 Biography, Genealogy and Heraldry
93 History in General and Sources and Ancient History
94 Mediaeval and Modern History
940 History of Europe

950 History of Asia
960 History of Africa
970 History of North America
980 History of South America
990 History of Oceania, Australia and Polar Regions

10.3 ਵਰਗ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਇਸ ਵਰਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ 910/919, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਭੂਗੋਲ, ਖੋਜ–ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਰਗ 910 ਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਧਾਰਮਕ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਆਮ ਅਧਿਐਨ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੰਡ 911 ਵਿੱਚ ਭੂਗੋਲ ਦੇ ਭੌਤਿਕ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਆਦਿ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਆਮ ਅਧਿਐਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੰਡ 912 ਨੂੰ ਭੂਗੋਲਿਕ ਨਕਸ਼ਿਆਂ, ਐਟਲਸਾਂ ਅਤੇ ਗਲੋਬਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੰਡਾਂ 914 ਤੋਂ 919 ਤੱਕ ਵਰਤਮਾਨ ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਵਰਗ 92 ਜੀਵਨੀ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਮੂਹਕ ਜੀਵਨੀਆਂ ਨੂੰ 92 ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਸਮੂਹਕ ਜੀਵਨੀਆਂ ਲਈ ਵਰਗ ਅੰਕ 92:53 ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਕਿਰਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵਰਗ ਅੰਕ (092) ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

Biographical history of medicine 61(092)

The collective biographies of a particular country, race, and period are classed under 92 (.).

Prominent men of England of the 19th century 92 (42) “18”.

In the case of individual biographies, names are added in brackets, and/or abbreviated, if desired, and arranged alphabetically.

Biography of Nehru 92 (Nehru).

ਵੰਡ 93 ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਗ 930 ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਆਦਿ ਉਪ–ਵੰਡਾਂ ਹਨ। ਵਰਗ 931/939 ਤੱਕ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸ ਲਈ ਹਨ। ਵੱਖ–ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਥਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਆਗਜ਼ੀਲੀਅਰੀ (4/9) ਵਾਂਗ 941/999 ਤੱਕ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

10.4 ਅਭਿਆਸ :

10.4.1 Handbook of Library Scientists and Information Workers of United State of America Number Building

Biography	92
Library and Information Science	02
Professionals (=Persons)	.007.1 common auxiliary of Pont of View Numbers (p.24)
United State of America	(73) common auxiliary of Place (p.20)
Class Number	**92:02.007.1(73)**

10.4.2 Military Geography of West Coast of India, Srilanka, Pakistan, Japan and China

Number Building

Human Geography	911.3
Military Science	355
West	(-15)
Coast	(221.5)
West Coast	(221.5-15)
India, Srilanka, Pakistan,	(5)
Japan and China	(As all these countries are the part Asia therefore, Asia as broader number has been taken)
West Coast Asia	(5: 210.5-15) common auxiliary of Place
Class Number	**911.3:355 (5: 210.5-15)**

10.4.3 Bilingual Encyclopedic dictionary of Science and Society of Ancient India

Number Building

Ancient India	934
Science	5
Society	301
Dictionary	(038) common auxialry of Form (p.11)
Bilingual	=00 common auxiliary of Language (p.11)
Class Number	**934:5:301(038)=00**

10.4.4 Professor S.R.Ranganathan and Colon classification

Number Building

Biography	92 (individual biographical work)
S.R.Ranganathan	
Biography	92 (Ranganthan) to be got by alphabetical device (p.144)
Colon Classification	025.49CC
Class Number	**92 (Ranganthan): 025.49CC**

10.4.5 Comprehensive Biography of S&T Professionals in India

Number Building

Biography	92
Science & Technology	5/6
Professionals (Personnel)	.007.1 common point of View Number (p.24)
India	(540)
Class Number	**92:5/6.007.1 (540)**

10.4.6 India's Changing Maps: A report of National and Regional Development, 2004-2005

Number Building

Maps & Atlases	912
Economic Development	330.19

India	(540) common auxiliary of Place (p.18)
Report	(047) common auxiliary of Form (p.11)
2004-2005	"2004-2005"
Class Number	**912(540): 330.19"2004/2005" (047)**

10.4.7 Indo-US Encyclopedia of Biogeography

Number Building	
General Geography	911
Biology	574
Biogeography	911.2:574.9
Indo-US	(540+73)
Encyclopedia	(03) common auxiliary of Form (p.11)
Class Number	**911.2 : 574.9 (540+73) (03)**

10.4.8 Indian Exploration of 20th Centaury: An account of Expedition in the Himalayas, Tibet, Magnolia and Central Asia

Number Building	
Expedition (Exploration)	910.4
Himalayas	(235.24)
Central Asia	(58)
Himalayas Central Asia	(235.24+58) or (235.24:58)
20th Centaury	"19"
Class Number	**910.4 (235.24+58) "19"**

10.4.9 Historical Description of Ancient cities of Indus Civilization

Number Building	
Civilization	930.85
Indus	(282.253)
Indus Civilization	930.85 (282.253)
Historical Description	(09) common auxiliary of Form (p.12)
Class Number	**930.85 (282.253) (09)**

10.4.10 Pictorial guide to reference sources on Delhi history

Number Building	
Indian History	954
Delhi History	954.55
Reference sources	(02) common auxiliary of Form (p.11)
Pictorial sources	(084.5) common auxiliary of Form (p.12)
Pictorial Reference guide	(02:084.5)
Class Number	**954.55(02:084.5)**

10.5 ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ :

1. **BATTY (David) .** The Universal Decimal Classification. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.32. New York: Marcel Dekkar. P 125-146.

2. **BOSE (H).** Universal Decimal Classification: Theory and practice. New Delhi: Sterling Publishers. 1990. Pp. 192
3. **FOSKETT (A C).** Universal Decimal Classification. London: Clive Bingley. 1973. P172.
4. **FOSKETT (D J).** Trends in research on UDC. Library Science With Slant to Documentation. 16(June); 1979; 62-64.
5. **MILL (J).** Modern Outline of Library Classification. Bombay: Asia Publishing House. 1962.
6. **MILL (J).** Universal Decimal Classification. New Jersey, VI Rutgers Graduate School of Library Science. 1964. Pp 132
7. **RAJU (AAN).** Universal Decimal Classification. Madras: TR Publications. 1991. Pp 234
8. **SARDANA (JL) and SEGHAL (R L).** Universal Decimal Classification: Structure and Methodology. New Delhi: ESS ESS Publications. 1983. Pp208.
9. **SATYANARAYAN (VVV).** Common auxiliaries in UDC and common isolates in CC: A comparative study in their practice. IASLIC Bulletin. 22 (2); 1977:77-84.
10. **Universal Decimal Classification.** Abridged English Edition. Ed.3. BSI: 1000A: 1961.

Type Setting By :
Computer Lab, Dept. of D.E., Punjabi University, Patiala, 2019.